

UNDERSVISINGS
MINISTERIET

Fælles Mål 2009
Billedkunst

Faghæfte 8

Fælles Mål 2009

Billedkunst

Faghæfte 8

Indhold

Billedkunst som obligatorisk fag

Formål for faget billedkunst	3
Slutmål for faget billedkunst efter 5. klassetrin	4
Trinmål for faget billedkunst efter 2. klassetrin	5
Trinmål for faget billedkunst efter 5. klassetrin	6
Slutmål og trinmål – synoptisk opstillet	7
Læseplan for faget billedkunst	9
Undervisningsvejledning for faget billedkunst	13

Billedkunst som valgfag

Formål for billedkunst som valgfag	39
Slutmål for billedkunst som valgfag	40
Læseplan for billedkunst som valgfag	41
Undervisningsvejledning for billedkunst som valgfag	43

Formål for faget billedkunst

Formålet med undervisningen i billedkunst er, at eleverne ved at producere, opleve og analysere billeder bliver i stand til at iagttage, reflektere, bruge og forstå billedsprog som et kommunikations- og udtryksmiddel.

Stk. 2.

Eleverne skal i arbejdet med plane, rumlige og digitale billeder tilegne sig færdigheder i og viden om kunst, medier og andre visuelle udtryks- og kommunikationsformer som grundlag for at udtrykke sig gennem billeder og andre visuelle former.

Stk. 3.

Som deltagere i og medskabere af kultur og som del af deres kreative udvikling og æstetiske dannelse udvikler eleverne deres kundskaber om kunstens og mediekulturens billedformer, som de fremstår i lokale og globale kulturer.

Slutmål for faget billedkunst efter 5. klassetrin

Billedfremstilling

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- udtrykke sig i plant, rumligt og digitalt billedarbejde
- anvende forskellige teknikker, metoder og materialer hensigtsmæssigt i plant, rumligt og digitalt billedarbejde
- anvende praktiske erfaringer og teoretisk viden om formsproglige elementer som form, farve og komposition i billedarbejde
- vælge form, metode og materialer i forhold til indhold
- udvælge, anvende og kombinere forskellige billedudtryk
- arbejde med aspekter af kunst, arkitektur og design
- eksperimentere med billeder og kunstneriske kreative metoder
- inddrage og reflektere over forskellige billedkulturer i det praktiske billedarbejde
- deltage i billedarbejde sammen med andre.

Billedkundskab

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- samtale om billeder
- iagttage, beskrive, fortolke og vurdere billeder
- genkende forskellige billedkategorier og -genrer
- arbejde med billeder i forskellige sammenhænge med baggrund i den historiske og sociale kontekst, de er skabt i
- se forskel på forskellige kulturers billedformer
- forstå billeders funktion inden for forskellige fagområder.

Visuel kommunikation

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- kommunikere idéer og betydninger i visuelle udtryk
- vælge og anvende forskellige billedformer i formidlingen
- præsentere egne og andres billeder, først og fremmest mundtligt og ved udstillinger
- bidrage med visuelle udtryk i kulturprojekter i eller uden for skolen
- udvikle elevernes visuelle kompetencer i samarbejde med andre.

Trinmål for faget billedkunst efter 2. klassetrin

Billedfremstilling

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- fremstille skitser og billeder på baggrund af iagttagelser og andre sanseoplevelser samt følelser og forestillinger
- tegne og male med vægt på fortælling
- anvende enkle teknikker, materialer og værktøjer i plant billedarbejde inden for tegning, grafik, maleri og collage
- anvende enkle farveblandinger
- udforske og anvende forskellige rumlige materialer igennem konstruktioner
- udforske materialekvaliteter i nærmiljøet
- anvende de billedskabende muligheder i male- og billedbehandlingsprogrammer
- anvende digitale fotos som dokumentation og udtryksmiddel
- eksperimentere med form, farve, komposition med vægt på billedfortællinger
- hente inspiration i hverdagens billeder
- deltage aktivt i billedarbejde både i grupper og selvstændigt.

Billedkundskab

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- beskrive billeders indhold og historie i billedsamtaler
- undersøge og vurdere egne og andres billeder
- genkende motivkredse, herunder portrætter og familie billeder
- kende til forskellige billedmedier og deres funktioner, herunder tegneserier, plakater og digitale billeder
- kende til enkelte arkitektur- og designudtryk.

Visuel kommunikation

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- anvende billedet som kommunikationsmiddel
- anvende visuelle udtryk i fælles projekter
- anvende billeder fra forskellige medier, herunder video, computergrafik, tegneserier og plakater
- arbejde med enkle kombinationer af tekster og billeder
- præsentere egne og andres billeder.

Trinmål for faget billedkunst efter 5. klassesettrin

Billedfremstilling

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- fremstille skitser og billeder på baggrund af ideer, følelser, holdninger og ved direkte iagttagelser i nærmiljøet
- anvende teknikker, metoder og materialer i digitale og materielle billedarbejder
- kende til forskellige tegneteknikker
- anvende tegneteknikker til at udtrykke lys, skygge, bevægelse og dybde i billeder
- anvende farvens virkemidler til at skabe kontrast, dybde og stemning i billeder
- arbejde med former og komposition i billedfladen, herunder størrelsesforhold og placering
- anvende skulpturmetoder som modellering, sammenføjning og udhugning
- arbejde med design og arkitektur, herunder fremstilling af skitser
- udtrykke sig i forskellige former for digitale billeder, herunder animationer og video
- anvende male- og billedbehandlingsprogrammer, herunder kendskab til sampling, kloning og fragmentering
- anvende digitalkamera og scanner som skitseforlæg, illustration og dokumentation
- arbejde med multimediale udtryksformer, herunder kombination af lyd tekst og billeder
- eksperimentere med teknikker, materialer og værktøjer
- hente inspiration i den visuelle kultur og billedkunst, lokalt og globalt
- fremstille værker i et samarbejde med andre.

Billedkundskab

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- anvende faglige begreber i samtaler om billeders indhold og form
- undersøge, analysere, kategorisere og vurdere egne og andres billedsproglige udtryk
- genkende enkle stilarter og formsprog fra forskellige historiske perioder og kulturer

- anvende billederfaringer fra museer, udstillinger og offentlige rum og internet i eget billedarbejde
- kendskab til billedbrug inden for andre fagområder, herunder samfunds- og naturvidenskaber.

Visuel kommunikation

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- anvende billedet som kommunikationsmiddel
- kommunikere i forskellige billedformer, herunder maleri, installation og multimedie
- anvende computergrafik i forbindelse med layout, bl.a. i foldere, plakater, tekster og opgaver
- anvende visuelle virkemidler i forbindelse med præsentationer af egne og andres billeder
- deltage i kulturelle begivenheder og udstillinger på skolen og i nærmiljøet, herunder udsmykningsopgaver og medieproduktioner.

Slutmål og trinmål – billedkunst – synoptisk opstillet

Billedfremstilling

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

Slutmål efter 5. klassestrin	Trinmål efter 2. klassestrin	Trinmål efter 5. klassestrin	
<p>udtrykke sig i plant, rumligt og digitalt billedarbejde</p> <p>anvende forskellige teknikker, metoder og materialer hensigtsmæssigt i plant, rumligt og digitalt billedarbejde</p> <p>anvende praktiske erfaringer og teoretisk viden om formsproglige elementer som form, farve og komposition i billedarbejde</p> <p>vælge form, metode og materialer i forhold til indhold</p> <p>udvælge, anvende og kombinere forskellige billedudtryk</p> <p>arbejde med aspekter af kunst, arkitektur og design</p> <p>eksperimentere med billeder og kunstneriske kreative metoder</p> <p>inddrage og reflektere over forskellige billedkulturer i det praktiske billedarbejde</p> <p>deltage i billedarbejde sammen med andre</p>	<p>fremstille skitser og billeder på baggrund af iagttagelser og andre sansoplevelser samt følelser og forestillinger</p> <p>tegne og male med vægt på fortælling</p>	<p>fremstille skitser og billeder på baggrund af ideer, følelser, holdninger og ved direkte iagttagelser i nærmiljøet</p>	
	<p>anvende enkle teknikker, materialer og værktøjer i plant billedarbejde inden for tegning, grafik, maleri og collage</p>	<p>anvende teknisk, metoder og materialer i digitale og materielle billedarbejder</p> <p>kende til forskellige tegnetoder</p> <p>anvende tegneteknikker til at udtrykke lys, skygge, bevægelse og dybde i billeder</p>	<p>anvende teknisk, metoder og materialer i digitale og materielle billedarbejder</p> <p>kende til forskellige tegnetoder</p> <p>anvende tegneteknikker til at udtrykke lys, skygge, bevægelse og dybde i billeder</p>
	<p>anvende enkle farveblandinger</p>	<p>anvende farvens virkemidler til at skabe kontrast, dybde og stemning i billeder</p>	<p>anvende farvens virkemidler til at skabe kontrast, dybde og stemning i billeder</p>
	<p>udforske og anvende forskellige rumlige materialer igennem konstruktioner</p>	<p>arbejde med former og komposition i billedfladen, herunder størrelsesforhold og placering</p>	<p>arbejde med former og komposition i billedfladen, herunder størrelsesforhold og placering</p>
	<p>udforske materialekvaliteter i nærmiljøet</p>	<p>anvende skulpturmetoder, som modellering, sammenføjning og udhugning</p>	<p>anvende skulpturmetoder, som modellering, sammenføjning og udhugning</p>
	<p>udtrykke sig i forskellige former for digitale billeder, herunder animationer og video</p>	<p>arbejde med design og arkitektur, herunder fremstilling af skitser</p>	<p>udtrykke sig i forskellige former for digitale billeder, herunder animationer og video</p>
	<p>anvende de billedskabende muligheder i male- og billedbehandlingsprogrammer</p>	<p>anvende male- og billedbehandlingsprogrammer, herunder kendskab til sampling, kloning og fragmentering</p>	<p>anvende male- og billedbehandlingsprogrammer, herunder kendskab til sampling, kloning og fragmentering</p>
	<p>anvende digitale fotos som dokumentation og udtryksmiddel</p>	<p>anvende digitalkamera og scanner som skitseforlæg, illustration og dokumentation</p>	<p>anvende digitalkamera og scanner som skitseforlæg, illustration og dokumentation</p>
	<p>eksperimentere med form, farve, komposition med vægt på billedfortællinger</p>	<p>arbejde med multimediale udtryksformer, herunder kombination af lyd tekst og billeder</p>	<p>arbejde med multimediale udtryksformer, herunder kombination af lyd tekst og billeder</p>
	<p>hente inspiration i hverdagens billeder</p>	<p>eksperimentere med teknikker, materialer og værktøjer</p>	<p>eksperimentere med teknikker, materialer og værktøjer</p>
	<p>deltage aktivt i billedarbejde både i grupper og selvstændig</p>	<p>hente inspiration i den visuelle kultur og billedkunst, lokalt og globalt</p>	<p>hente inspiration i den visuelle kultur og billedkunst, lokalt og globalt</p>
	<p></p>	<p>fremstille værker i et samarbejde med andre</p>	<p>fremstille værker i et samarbejde med andre</p>

Billedkundskab

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

Slutmål efter 5. klassestrin	Trinmål efter 2. klassestrin	Trinmål efter 5. klassestrin
samtale om billeder iagttagelse, beskrivelse, fortolkning og vurdering af billeder genkendelse af forskellige billedkategorier og -genrer arbejde med billeder i forskellige sammenhænge med baggrund i den historiske og sociale kontekst, de er skabt i se forskel på forskellige kulturers billedformer forstå billeders funktion inden for forskellige fagområder	beskrive billeders indhold og historie i billedsamtaler undersøge og vurdere egne og andres billeder	anvende faglige begreber i samtaler om billeders indhold og form undersøge, analysere, kategorisere og vurdere egne og andres billedsproglige udtryk
	genkende motivikvæder, herunder portrætter og familiebilleder	anvende billedfaringer fra museer, udstillinger og offentlige rum og internettet i eget billedarbejde
	kende til forskellige billedmedier og deres funktioner, herunder tegneserier, plakater og digitale billeder kende til enkelte arkitektur- og designudtryk	anvende billedfaringer fra museer, udstillinger og offentlige rum og internettet i eget billedarbejde kendskab til billedbrug inden for andre fagområder, herunder samfunds- og naturvidenskaber

Visuel kommunikation

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

Slutmål efter 5. klassestrin	Trinmål efter 2. klassestrin	Trinmål efter 5. klassestrin
kommunikere idéer og betydninger i visuelle udtryk vælge og anvende forskellige billedformer i formidlingen præsentere egne og andres billeder, først og fremmest mundtligt og ved udstillinger bidrage med visuelle udtryk i kulturprojekter i eller uden for skolen udvikle elevernes visuelle kompetencer i samarbejde med andre	anvende billedet som kommunikationsmiddel anvende visuelle udtryk i fælles projekter anvende billeder fra forskellige medier, herunder video, computergrafik, tegneserier og plakater arbejde med enkle kombinationer af tekster og billeder præsentere egne og andres billeder	anvende billedet som kommunikationsmiddel kommunikere i forskellige billedformer, herunder maleri, installation og multimedie anvende computergrafik i forbindelse med layout, bl.a. i foldere, plakater, tekster og opgaver anvende visuelle virkemidler i forbindelse med præsentationer af egne og andres billeder deltage i kulturelle begivenheder og udstillinger på skolen og i nærmiljøet, herunder udsmykningsopgaver og medieproduktioner

Læseplan for faget billedkunst

Læseplanen er struktureret ud fra de tre centrale kundskabs- og færdighedsområder, billedfremstilling, billedkundskab og visuel kommunikation, der tilsammen danner en dynamisk helhed. De er alle lige vigtige og udvikles gennem hele forløbet. Læseplanen indeholder en angivelse af undervisningens progression i to forløb/faser.

Vi lever i en visuel kultur, hvor en stadig større del af kommunikationen forgår ved hjælp af billeder. Billeders brug og funktion har ændret sig, og genrer og stilarter blander sig i et billedmix, der kan være svært gennemskueligt. Ligeledes er den måde, vi ser på billeder på, forskellig i forskellige kontekster. Samtidig påvirkes vi af billeders indhold, og den måde billeder fremvises på, så billeder får os til at anskue omverdenen på bestemte måder.

Dette blik på billeder samt samfundets stigende brug af digitale billedmedier – og herunder også børns brug af samme – udfordrer faget billedkunsts indhold. Faget må tage højde for den billedverden, som omgiver børn og unge.

Derfor er det en grundlæggende kompetence at kunne kode og afkode visuelle udtryk. Det er centralt, at eleverne opnår visuel kompetence ved at arbejde med billeder og visuelle udtryk inden for fagets tre hovedområder.

Faget er ikke et håndværksfag, men et bredt billedfag, hvor eleverne både producerer billeder samt kommunikerer med billeder og får kundskab om billeder.

Billedkunst er et kunstnerisk-æstetisk fag, som indeholder både et kundskabs- og færdighedsområder. Ved hjælp af kunstneriske arbejdsmetoder giver eleverne billedligt udtryk for oplevelser, holdninger, følelser og fantasier og opnår dermed erkendelse af sig selv og forståelse af omverdenen.

Arbejdet med billedsproget indgår som en del af elevernes personlige og sociale udvikling og har bl.a. stor betydning for deres identitetsdannelse. Der tages udgangspunkt i emner og temaer, der er af betydning for eleverne og samfundet. Der arbejdes med skiftende skildringsformer, der er karakteriseret ved forskellige måder at opleve og udtrykke sig på. Ved at give udtryk for et indhold i en tilsigtet form udvikler eleverne erkendelse og opnår ny viden. Eleverne lærer således at iagttage, beskrive, reflektere og kommunikere i et visuelt formsprog.

I billedkunst vælges forskellige materialer, værktøjer og teknikker i relation til billedets indhold og elevernes forudsætninger og udvikling. Der arbejdes hen imod, at eleverne gennem det praktiske arbejde opnår solide erfaringer med billedsprogets, materialernes og teknikernes muligheder.

Billeder kan ordnes i tre kategorier:

- plane billeder
- rumlige billeder
- digitale billeder.

Til hver af disse kategorier hører underkategorier som fx tegning, maleri, grafik, skulptur, installation, arkitektur, foto, video og animation. Eleverne skal arbejde inden for hver af de tre kategorier og fordybe sig i udvalgte underkategorier.

Faget bygger på en forening af praktisk billedarbejde, billedanalyse og kommunikation. De tre centrale kundskabs- og færdighedsområder indgår på varieret måde og som en helhed i undervisningen. Alle områder vil ikke kunne tilgodeses i lige høj grad hele tiden, men efter afslutningen af hver fase skal undervisningen have været tilrettelagt således, at eleverne har kunnet tilegne sig kundskaber og færdigheder inden for alle tre områder.

1. forløb – 1.-2. klassetrin

Eleverne arbejder med billeder på basis af fælles oplevelser, undersøgelser og erfaringer i de nære omgivelser. Der lægges vægt på, at eleverne herigennem lærer de grundlæggende færdigheder i faget og udvikler deres billedsprog. Denne læring finder sted i forløb, hvor eleverne undersøger, eksperimenterer og afprøver fagets mange muligheder.

Billedfremstilling

Undervisningen tager udgangspunkt i elevernes indtryk, oplevelser og erfaringer i forhold til de nære omgivelser. Dette gøres til genstand for elevernes billedskabende arbejde.

Eleverne udtrykker og kommunikerer i denne fase oplevelser, forestillinger, følelser eller tanker i deres billeder – udsagn som kan være svære at udtrykke verbalt. Emnerne og temaerne kan her tage udgangspunkt i ele-

vernes egne og fælles oplevelser med klassen, og billedarbejdet kan udføres både individuelt og i samarbejde med andre.

Der skabes undervisningssituationer, hvor eleverne kan erfare og opleve billedsprogets mange forskellige udtryksmuligheder i et inspirerende miljø, fx ved at se andres kunstværker og visuelle udtryk fra omverdenen. Ved indbydende og funktionelle undervisnings- og læringsmiljøer med mange forskellige inspirationskilder stimuleres deres fantasi og lyst til at udtrykke sig i billeder.

Gennem det praktiske billedarbejde udvikler eleverne de grundlæggende kundskaber og færdigheder, som danner basis for deres videre arbejde med billedfremstilling. Deres mulighed for at eksperimentere med genrer, medier, teknikker, materialer, komposition, form og farve er central og må gennem hele forløbet tilgodeses gennem varierede undervisningssituationer.

Efterhånden stilles der større krav til billedets kvaliteter, såsom form, farve og komposition. Der stilles endvidere større krav om præcision i arbejdet samt samarbejde om produkter og præsentationer.

Eleverne skal arbejde med at

- udnytte sanseindtryk fra omgivelserne i deres eget billedarbejde, fx indtryk fra naturen og fra byens rum
- bruge de tre skildringsformer *fantasi og forestilling, iagttagelse, form og struktur* som vekslende tilgange til billedarbejdet
- skildre virkelighed, drømme og forestillinger i skitser og billeder
- bruge enkle værktøjer, materialer og teknikker i eksperimenter med plan, rumlig og digital billedfremstilling
- anvende forskellige tegnetudier med henblik på det billedlige udtryk, bl.a. med udgangspunkt i fortællinger
- afprøve elementære farveblandinger
- modellere og sammensætte former, fx ved anvendelse af ler, papmache og materialer fra omverdenen
- undersøge og opleve former, strukturer og materialekvaliteter gennem sansebaserede metoder
- udforme og sammensætte mønstre og ornamentter
- anvende computerens billedskabende muligheder gennem eksperimenter med form, farve og komposition i enkle maleprogrammer
- eksperimentere med tørre og våde farver
- eksperimentere med billedelementernes størrelsesforhold, overlappning og placering på billedfladen.

Billedkundskab

Eleverne skal gennem billedsamtaler opleve, beskrive og analysere billeder og derved få mulighed for at inddrage egne erfaringer og oplevelser. Billedsamtalerne tager

udgangspunkt i elevernes egne billeder, klassens billeder og billeder fra forskellige billedkulturer.

I begyndelsen er det elevernes umiddelbare oplevelser og indtryk, der er udgangspunktet, men efterhånden kan læreren stille spørgsmål til forskellige elementer i billedet, og eleverne indføres efterhånden i fagterminologien.

Billedsamtaler anvendes fx som afsæt for billedfortællinger og selvstændigt billedarbejde. Gennem hele forløbet er lærerens varierede valg af motivkredse central for elevernes billedforståelse. Den visuelle kulturs forskellige billedformer inddrages i undervisningen ved, at læreren præsenterer billeder fra forskellige kulturer samt fra den omgivende visuelle kunst og kultur.

Eleverne skal arbejde med at

- beskrive billeder og billedindtryk ved hjælp af ord og diskutere egne og andres billeder
- forholde sig oplevende, iagttagende og undersøgende til forskellige medier og billeder på museer og i andre offentlige rum
- undersøge, sammenligne og fortolke billeder med fælles motiv, fx familieportrætter eller forskellige illustrationer af samme eventyr
- søge inspiration i kunst, design og arkitektur i nærmiljøet.

Visuel kommunikation

Det centrale i denne fase er, at eleverne udvikler et billedsprog, som de kan anvende som kommunikationsmiddel.

Forskellige medier inddrages efterhånden i arbejdet med både selvstændige og fælles produktioner. Det kan bl.a. være tegneserier, små bøger, modeller, panoramaer, plakater, collage, video og computergrafik.

Elevernes værker udstilles og præsenteres i varierede sammenhænge, bl.a. ved tryk i skoleblade, præsentationer for forældre og på skolens intranet.

Eleverne skal arbejde med at

- fremstille og bruge billeder og visuelle udtryk som middel til kommunikation
- afprøve og udvælge visuelle udtryk i forskellige projekter
- undersøge forskelle i mediers fortælleformer og udtryk
- sammensætte enkle kombinationer af tekst og billeder
- præsentere og udstille både egne og fælles billeder i forskellige sammenhænge, fx til forældremøder, som udstillinger, som illustrationer og billedfortællinger i klassens nyhedsbrev og på skolens hjemmeside.

2. forløb – 3.-5. klassetrin

Elevernes billedsproglige færdigheder og deres kendskab til billedkulturer videreføres og udbygges.

Billedfremstilling

Undervisningen tager udgangspunkt i at videreudvikle de erfaringer og den viden, som eleverne har tilegnet sig gennem billedskabende arbejde i den foregående fase.

Der arbejdes videre med udvikling af elevernes kreative og visuelle kompetencer i billedsprog gennem iagttagelser, sansninger, erfaringer og ved at præsentere eleverne for forskellige former for medier og billedudtryk i omverdenen.

I billeder kan eleverne udtrykke oplevelser, forestillinger og refleksioner, som er svære at udtrykke verbalt. De valgte emner og temaer bør tage udgangspunkt i elevernes egne og fælles oplevelser, fx menneskers forhold til hinanden, naturen og kulturen.

Billedarbejdet tematiseres ud fra centrale og væsentlige emner, der yderligere kan perspektiveres og udvikles til længere forløb, fx "Min by nu og i fremtiden" med undertemaer som fællesskab, ressourcer, energi, transportmidler, infrastruktur, boligbyggeri, miljø osv.

Tematisering er væsentlig, da det medfører en stillingtagen og en holdning til emnet, der både har indvirkning på billedindholdet samt på det valgte formidlingsmedie og dermed også formsprog.

Gennem hele denne fase lægges der vægt på, at eleverne udvikler formsprog og visuelle og kreative kompetencer.

I arbejdsprocesserne indgår skitser, forskellige skildringsformer, teknikker og værktøjer. Eleverne kan eksperimentere med former og overflader i forbindelse med fremstilling af en skulptur som fx en heltestatue, et dekorativt fænomen eller som en del af arkitektur.

For at kvalificere elevernes eget billedarbejde tilknyttes billedoplevelser, hvor eleverne undersøger den visuelle kulturs mangfoldige billedformer, herunder tidens kunst og medier.

Ved at kombinere forskellige udtryksformer, fx musik, lyd, billeder og tekst, erfarer eleverne, hvordan billedets indhold kan påvirkes og nye udtryk opstå.

I denne fase kan forskellige billedkulturers og mediers indhold og form være igangsættende for spændende og aktuelle billedarbejder, som eleverne udfører alene eller i samarbejde med andre.

Eleverne skal arbejde med at

- skildre virkeligheden og forestillinger, fx drømme og utopier i skitser og billeder
- anvende de tre skildringsformer og iagttagelsesmåder *fantasi og forestilling*, *iagttagelse* og *form og struktur* i en vekselvirkning
- skærpe deres iagttagelsesevne ved brug af forskellige synsmåder, fx betragterens rolle, positionering og forskellige blikke på et sagområde
- anvende forskellige tegneteknikker såsom bevægelsestegning, konturtegning og modelleret tegning
- udbygge kendskabet til farvelæreprincipper
- eksperimentere med billedfladens opbygning, materialers og teknikkers forskellige virkninger på overflade, udtryk og formsprog, herunder grafiske teknikker
- modellere, sammenføje eller udhugge former
- bearbejde ler på forskellige måder i de skiftende stadier fra våd til tør tilstand og derigennem tilegne sig viden om den keramiske proces
- undersøge og eksperimentere med formers og farvers relationer, fx inden for design og arkitektur
- eksperimentere med små tredimensionelle rum, fx modeller, panoramaer og tableauer
- anvende computerens billedskabende muligheder, fx simulering, sampling, kloning, kopiering og ved at arbejde med layers
- undersøge og eksperimentere med de digitale værktøjer inden for video, animation og computergrafik
- kombinere forskellige billed- og udtryksformer, fx ved udformning af plakater, logoer og digitale præsentationer.

Billedkundskab

Der arbejdes videre med billedsamtalet, hvor eleverne oplever, analyserer, fortolker og vurderer udtrykket i deres egne og andres billeder, dvs. de forholder sig til forholdet mellem indhold, form/medie, materialer, teknik og funktion. I relation til det praktiske billedarbejde indrages fx kunstværker og andre visuelle udtryk.

Eleverne arbejder med at kategorisere billeder for at få indblik i kulturens billedformer og deres forskellige forudsætninger og anvendelser.

Forskellige genrer, stilarter og udtryksformer/medier inden for billedkunst præsenteres og belyses i samtaler om elevernes egne og andres billeder. Elevernes viden om billeders fremstilling og indhold udvikles gennem billedsamtaler i forskellige sammenhænge.

Den faglige terminologi i forbindelse med billedsamtalet udvides og nuanceres, og billedsamtalet koncentrerer sig om billeders indhold, form/medie og funktion samt forskellige kulturelt bestemte synsmåder.

Hermed vænnes eleverne til at kunne beskrive, forklare, reflektere og fortolke.

Eleverne udfordres til at eksperimentere med forskellige perioders genrer, formsprog og teknikker i deres eget billedarbejde.

Eleverne bør få forskellige billedoplevelser gennem besøg på museer, udstillinger, på pladser, i bygninger, i landskaber og med mediekulturens billeder.

Eleverne skal arbejde med at

- opbygge forståelse for forholdet mellem indhold, form, materialer, teknik og funktion i billeder
- samtale om egne og andres billeder ud fra undersøgelser, analyser, tolkninger og vurderinger
- kategorisere billeder efter synsmåder, temaer, perioder eller andet
- sætte kunstværker og et udvalg af værker fra andre billedkategorier i relation til deres eget billedarbejde
- forholde sig undersøgende og vurderende til design og arkitektur
- undersøge og skaffe sig viden om forskellige kulturers billeder.

Visuel kommunikation

Der arbejdes med at videreudvikle elevernes billedsprog til et personligt og socialt kommunikations- og udtryksmiddel.

Gennem forskellige formidlingsopgaver bruger eleverne bevidst billedet som et kommunikationsmiddel.

Der lægges vægt på, at eleverne gennem varierede billedformer og medier formidler iagttagelser, informationer, tanker, forestillinger og holdninger til andre.

Det er derfor centralt, at elevernes billedsproglige arbejde indgår i forskellige formidlingsmæssige sammenhænge i og uden for skolen, fx ved at fremstille hjemmesider, præsentationer, udveksle billeder på nettet med andre samt gennem virtuelle og fysiske udstillinger.

Eleverne arbejder med at

- udtrykke sig varieret ved hjælp af billedets formsprog
- kombinere tekster og billeder i et enkelt layout i fysiske og digitale medier, så de understøtter kommunikationen
- undersøge og udnytte forskellige visuelle virkemidler i forbindelse med præsentationer
- afprøve og vælge mellem forskellige digitale platforme og præsentationsformer
- eksperimentere med multimedial kommunikation.

Undervisningsvejledning for faget billedkunst

Indhold

Indledning	15
Billedfremstilling	15
Skildringsformer	15
Værktøjer, materialer, teknikker	16
Plane billeder	16
Tegning	16
Øvelse i stregers betydninger	17
Grafik	18
Maleri	18
Collage/sampling	19
Fotografi	19
Billedfortælling: To giraffer mødes	20
Rumlige billeder	20
Modellering af dyr	21
Figur og relation	21
“Moderne skulpturer i genbrugsmaterialer i 5. klasse”	22
Installation	23
Iscenesættelse - scenografi	23
Landart	24
Performance og social intervention	24
Design	24
Arkitektur	25
Digitale billeder	25
“Fra elev til statue - MANIPULATION”	26
Video	26
Mobilkamera	28
Lyd	28
Undervisningsforløb	28
“Det gode liv” - et undervisningseksempel fra 2. klasse	29
Stolen - som emne	29
Danmarksbilleder (Lag på lag billedarbejde i 2. klasse)	30
Fra computerselvportræt til maleri	31
Billedkundskab	31
Billedsamtale - Analysemodel	32
Billedkategoriseringer	32
Visuel kommunikation	33
Tosprogede elever og fagundervisning	34
Evaluering	34
Hvad vurderes og evalueres i billedkunstoffaget?	34
Evalueringsværktøjer	35
Billedsamtalet	35
Logbog og portfolio	35
Lærerens logbog	36
Fysisk eller digital portfolio	36
Udstilling	36
Kontinuitet	36
Linksamling	37

Indledning

Undervisningsvejledningen er disponeret i forhold til fagets tre hovedområder: Billedfremstilling, Billedkundskab og Visuel kommunikation, som også betinger dispositionen i trin- og slutmål samt i læseplanen for faget. De tre områder beskrives hver for sig, hvorefter der følger nogle afsnit med betragtninger om generelle aspekter for faget, herunder evaluering.

Billedkunsthensigt er at præsentere hele den mangfoldige billedverden med dens utallige forgreninger ud i forskellige dele af samfundslivet, og give forslag til, hvordan eleverne kan navigere rundt i den, hvordan de selv kan være med til at skabe den, og hvordan billeder formidles på forskellig måde.

Billedkunsthensigt skal omfatte viden om de måder, hvorpå billeder er blevet anvendt gennem tiden i lokale og globale kulturer, hvordan et objekt eller en begivenhed er sammensat for at give en bestemt oplevelse og om, hvorledes man som beskuer kan se på billeder med forskellige blikke.

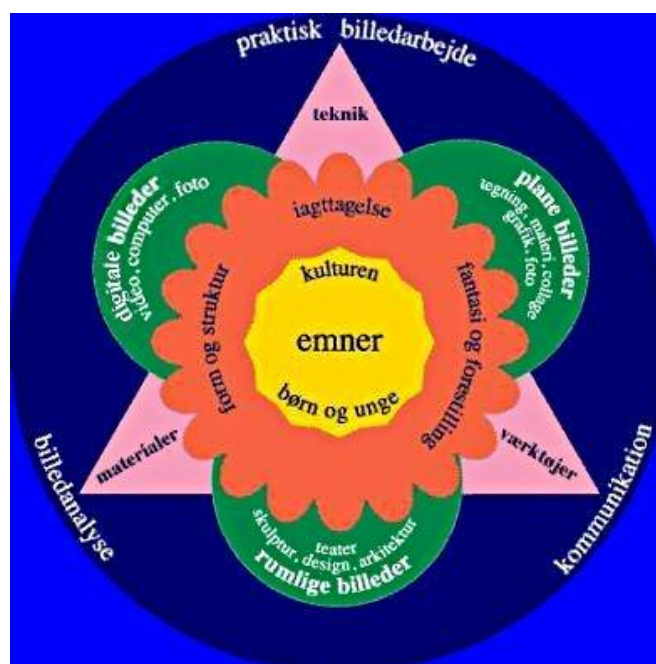
Faget hviler på et grundlag af praktisk billedarbejde, billedanalyse og kommunikation, hvor eleverne beskæftiger sig med egne og andres visuelle fremstillinger.

Tidens billedstrøm bevirker, at eleverne hele tiden møder andres visuelle forestillinger. Eleverne lærer at se, sanser og reflektere over den visuelle kunst og kultur omkring sig og får dermed mulighed for selv at deltage i den.

Der er i faget en særlig mulighed for at differentiere ved at anvende forskellige metodiske tilgange i undervisningen i forhold til den enkelte elevs forudsætninger. Der er ligeledes muligheder for deling af viden igennem de billedsamtaler, der finder sted.

Billedkunst kan med alle sine arbejds-, udtryks- og kommunikationsformer tilføje en visuel kulturel og kunstnerisk dimension i tværfagligt samarbejde og i forbindelse med projektarbejdsformen.

Faget er bygget op om de fem virksomhedsformer: oplevelse, udtryk, håndværk, analyse og kommunikation, som samtidig er retningsgivende for lærerens valg af indhold i undervisningen.

Model for fagligt indhold

Ovenstående model viser samspillet mellem billedfagets forskellige elementer og anskueliggør, at undervisningen tager udgangspunkt i centrale, væsentlige emner, der yderligere kan tematiseres og udvikle sig til længere forløb.

Eleverne stifter bekendtskab med forskellige oplevelsesmåder, når de arbejder med de tre skildringsformer: iagttagelse, fantasi og forestilling, form og struktur.

Billedfremstilling

Skildringsformer

Billedarbejdet har mange forskellige tilgange. Når eleverne sanser og bruger deres opmærksomhed målrettet, kommer de i kontakt med vidt forskellige måder at opleve på. Det har betydning for billedernes indhold og form.

I fantasi- og forestillingsskildring arbejder vi med billeder, der fremstiller ide, fantasi/vision eller forestilling. Eleverne kan fx lave forslag til en ny skolebygning eller skolegård ved at hente elementer fra forskellige arkitektur- og boligblade eller hente elementer fra forskellige billedbaser på internettet, som kombineres til nye konstruktioner. De kan ligeledes arbejde med design af nye konstruktioner i pap eller træ eller lade stregens skabende linjer give en forestilling om noget nyt og ikke tidligere set.

Iagttagelsesskildring finder sted gennem direkte konfrontation med virkeligheden. Eleverne opdager visuelle fænomener ved at se og tegne efter ligheder og forskelle i

omgivelserne, og de udvikler herved skelneevne. Der kan gøres iagttagelser om genstande, fx geometriske eller amorfe, større eller mindre end, runde, kantede, takkede, bølgede, tykke eller tynde. Koncentrationen kan samle sig om fx linjer, flader eller mellemrum. Eleverne kan sammen med læreren finde nogle iagttagelsesmetoder, der passer til det, de koncentrerer sig om.

Leonardo da Vincis skitsebøger er et klassisk eksempel på iagttagelseskildringens betydning for indsamling af viden. Det er en god ide at forsyne eleverne med skitsebøger til indsamling og opbevaring af deres visuelle studier. I forbindelse med mindre børns fantasi- og forestillingskildringer kan direkte iagttagelser inddrages for at anspore eleverne til at gøre deres formsprog og erfaringer mere nuancerede.

Form og struktur betegner den billedverden, der kan opstå, når opmærksomheden rettes mod kroppens sansninger i forhold til rytmer, strukturkvaliteter og former i omgivelserne. For eksempel i træets grove bark, i byens glatte brosten og forskellige kulturers ornamentik. Musik eller lydbilleder kan spilles for eleverne, der kan omsætte musikkens rytmer og pauser til billedforløb. Form og strukturskildring giver mulighed for visuel produktion af nonfigurative motiver, ornamentter og mønstre.

Værktøjer, materialer, teknikker

Udviklingen af værktøjer, materialer og teknikker har været en medvirkende faktor til, at billeder og visuelle udtryk har ændret udseende gennem tiderne. I billedkunst vælges dette i relation til emne og udtryk. Nogle materialer og værktøjer har været kendt og brugt i århundreder, fx tusch, kul, kridt, penne og jordfarver. Andre er nyere, fx akrylfarver, video og computere, internetbilleder, tegneprogrammer og assemblages, der er en kombination af færdigproducerede genstande, ready-mades, lavet af andre end eleven selv.

Alle har betydning for billedets udtryk. Her følger nogle få betragtninger om materialernes betydning set i historisk sammenhæng.

I et tværfagligt projekt kan læreren fx fortælle om Gutenberg og bogtrykkerkunsten. Eleverne kan arbejde med den grafiske proces digitalt eller materielt (fx linoleumstryk eller monotypi).

Med det digitale foto, scanning og billedbehandling kan man fremstille billeder af forhold, som ikke tidligere har været tilgængelige for det menneskelige øje. Det er muligt visuelt at simulere virtuelle hændelsesforløb. I billedkunst får eleverne redskaber til at afkode sådanne fænomener, så eleverne kan forholde sig analytisk og reflekterende til disse.

Plane billeder

Tegning

Tegning er et basisområde i faget dels som selvstændigt udtryk, dels som redskab til skitser og udkast i fagets andre arbejdsområder. Der kan tegnes med mange forskellige hensigter, og der vælges materialer og metoder i forhold til det indhold, eleverne vil udtrykke.

Viden og forståelse er inkorporeret handling. Kroppen og de handlinger, den foretager, giver os den grundlæggende viden om verden, og de tegninger, som eleven frembringer, er produceret via den gensidige indflydelse mellem bevidsthed, kroppen, teknikker og materialer. Primær betydning får vi gennem interaktion med verden via vores krop og sanser. Kroppen finder ikke en forud eksisterende betydning i verden, men skaber den gennem sine egne aktiviteter. Billedet eller tegningen er en synlig betydningsfuld genstand, der viser noget af det, eleven har opfattet, og samtidig giver eleven mulighed for at bevare det opfattede i en grafisk form. Når eleven tegner, afsætter det spor, der får eleven til at reflektere over omverden.

En klasse arbejder med iagttagelsestegning af træer. Det er nærliggende at drøfte forskellige muligheder for at opfatte og udtrykke sig om træer. Nogle elever vil være optaget af karakteren af træets grundform, andre af det organisk/rytmiske linjeforløb i grenene og andre af det mønster, som lys og skygge danner på træets bark. I forløbet giver læreren eleverne forskellige råd om at se. Det kan fx være, at en elev kommer videre ved at lægge mærke til mellemrummene i træets grene. Eller eleverne kan undersøge bladets form ved hjælp af blindtegning, hvor der ikke ses på papiret, når man tegner under tegneprocessen, men udelukkende fokuseres på genstanden, mens man tegner. Iagttagelsestegning er en måde at komme til en ny indsigt om et emne på. Man skal forsøge at se nyt, at se forskelle, føre blikket rundt i omgivelserne, skitsere nye syn i en kreativ udforskning og eksperimentere med stregens udtryk.

Elevarbejde, 4. klasse, iagttagelsestegning. Foto: Alice Carlslund.

Elevarbejde, 4. klasse, blindtegning.

På begyndertrinnet bruges tegning som strukturering af tanker og følelser samt som konstruktioner og forståelse af rumlige forhold, fx hvilke elementer, der hører sammen i rummet, samt hvor i billedets rum elementerne er placeret: oppe, nede, foran eller bagved.

Der kan arbejdes med bløde blyanter, kridt, kul, tusch, tusser, pen, pensel m.m. Tegneredskaberne sætter forskellige spor på papiret og åbner for forskellige muligheder for at arbejde med punkt, linje, flade og form.

Forskellige papirkvaliteter, som fx glittet eller sugende papir, har ligesom valg af papirformat stor betydning for det billedlige udtryk.

Modelleret tegning, 9. klasse.

Modelleret tegning, 4. klasse. Billedkilde: Ingelise Flensborg.

Skitser har den specielle kvalitet, at de åbner for fantasier og forestillinger i kraft af deres ufærdige karakter. Der kan "læses" noget ind i de ufærdige områder.

Skitsen er et udtryk i sig selv, men også en måde at undersøge på og gøre studier til indhold og form i større billedarbejder, fx en tegneserie, en skulptur eller et maleri. På baggrund af skitser udarbejdes et udkast. En arbejdsmåde kan være, at eleverne altid har deres skitser og udkast for øje på opslagstavlen.

Gouacheskitse, 5. klasse.

Lerrelief, 5. klasse. Foto: Alice Carlslund.

Øvelse i stregers betydninger

En grundlæggende øvelse for de mindre børn er at øve sig på stregens forskellige udtryksmuligheder.

Inddel et stk. A4 papir i 6-8 felter. Inddel tavlen så 3 elever kan stå ved siden af hinanden. 3 elever kommer op til tavlen ad gangen og skal tegne:

En glad streg, en trist streg, en hysterisk streg, en rasende streg, en jublende streg og en deprimeret streg. Resten af børnene tegner på deres papir den samme dynamiske streg, og der sammenlignes.

Herefter kan der ses på billeder af fx Jackson Pollock, Kandinsky og andre, der anvender stegen som dynamisk og emotionelt element i billedet.

Den gennemarbejdede tegning er et resultat af mange forudgående skitser og udkast, der bruges på forskellig måde for at opnå tydelighed og udtryksfuldhed. Helheden styres af et samspil mellem komposition, streg, tone

og mellemrum i en bearbejdning af linjer og flader. Forskellige skraveringsmåder og lageringer fra lyst mod mørkt kan anvendes til opbygning af rum og detalje.

Tegning som arbejdsområde, som undersøgelsesredskab og udtryks- og meddelelsesmiddel, er meget anvendelig i tværfaglige sammenhænge.

Grafik

De grafiske billeder er bærere af en lang række æstetiske virkemidler. Nogle trykformers klarhed og forenkling er velegnede til fx plakater og bogillustrationer, andre værktøjer sætter særlige grafiske spor, gråtoner og strukturer. Der arbejdes med ældre grafiske teknikker i en forståelse af betydningen af historisk viden om kommunikationsprocesser, samt fordi nogle af metodernes langsomhed bevirker en udvikling af øje/hånd koordinationen og en langsomhed, der beforder refleksion.

Der kan arbejdes med enkle eller mere komplicerede trykformer, fx linoleumstryk som giver eleverne kundskab om forskellige grafiske metoder. I det grafiske arbejde arbejdes der med lys og form i fladen. Overfladen kan skildres ved brug af forskellige skæremåder og skraveringer. Der tilstræbes en enkelhed i udtrykket.

Inden skærearbejdet kan eleverne undersøge, hvad spejlvending af motivet betyder for det endelige udtryk. Man kan på forskellig vis, fx på vinduet eller et lysbord, få tegnet billedet op på bagsiden, før det overføres til fx linoleum. Billedet kan desuden scannes ind i en computer og udsættes for eksperimenter.

Maleri

Der kan anvendes forskellige tørre farvetyper i form af farveblyanter, olie-, voks- og oliepastelkridt. Af våde farver kan bruges akvarel- og gouachefarver, tempera og akrylfarve. Farvematerialerne kan bruges særskilt eller i forskellige former for kombinationer. Den våde farve kan være dækkende eller transparent. En tør farvestift malet ovenpå kan skabe stoflighed og struktur. Der kan eksperimenteres med farveblandinger og paletter for at lære farvernes muligheder at kende.

Udgangspunktet kan være en blanding af primærfarver rød, gul og blå samt hvid. Med de 4 farver laves en farveefterligning af et kendt maleri. Et A3 papir foldes og eleverne blander sig til 16 farver fra det valgte billede og laver herved en farveanalyse. Herefter finder de 8 farver fra billedet, som er de farver, der virker mest (elevens subjektive valg), og laver en palet, hvor disse farver får størst plads. Palettens farver kan derefter benyttes til farvelægning af et af læreren udleveret s/h billede for at se paletten brugt i nye sammenhænge på nye former.

Farveanalyse af Rembrandts palet. Elevarbejde, 5. klasse.
Foto: Alice Carlslund.

Maleprocessen begynder ofte som en skitse. Det er hensigtsmæssigt at tegne motivet op med de materialer og redskaber, som senere skal anvendes til maleriet. I maleriet er farven det vigtigste udtryksmiddel. Store, farvestærke flader kan signalere enkel klarhed, hvorimod en pastel kan udtrykke lethed, og transparent farve kan give dybde. Anvendelsen af farve i maleriet kan have mange forskellige funktioner, der kan imødekomme elevernes forskellige måder at opleve og udtrykke sig på.

Mange mennesker forholder sig følelsesmæssigt til farven. Der kan arbejdes med stemninger i en forståelse af billedudtrykket som fx dramatisk, romantisk, vildt eller roligt, og hvor farvens flertydighed og kompleksitet er karakteristisk. Farver skifter karakter alt efter hvilke farver, de sættes sammen med. Desuden kan farven have en funktion, der understøtter det billedmæssige indhold. For at give eleverne en større forståelse for farvens formelle og symbolske betydning er det en god ide at vise eksempler på farvebrug fra kunstens mangfoldige billedverden. Farveholdningen kan fx være stærk koloristisk eller valøragtig. Forskellige paletter (et udvalg af farver) ses hos forskellige kunstnere. Læreren må ved den slags eksempler påvise, at der kan være fællestræk, men også en række individuelle forskelle i måden at bruge farven på.

Eksempler på øvelser, som fokuserer på farven, kan være: Hvilken farvepalet karakteriserer din by? Vælg 8 farver der karakteriserer efterår. Hvilke 6 farver er de vigtigste for dig på dit værelse? Lyt til et stykke musik og udvælg de farver, der passer til musikken! Undersøg farvebrug i forskellige kulturers ornamentik! Arbejd med farvens kvantitets-, kvalitets- og simultankontrast i selvportrætter eller i landskabsbilleder.

Iagttagelse kan være en god tilgang til maleriet. En klasse er fx på tur ved fjorden for at lave iagttagelsesskildring. Læreren taler med eleverne om de store linjer og flader i landskabet, og de drøfter, hvordan vandet ser ud i dag. Hvor er de mørkeste og lyseste områder. Dialogen mellem lærer og elever handler om at styrke elevernes opmærksomhed for farven. Dette medvirker til at skabe oplevelser hos eleverne og klarhed og udtryksfuldhed i deres billeder.

Når en klasse maler til tonerne af et stykke musik, er det en god ide, at eleverne til den slags arbejde står op og maler, så de kan bruge hele kroppen. Sammenhængen mellem musik og billedligt udtryk kan opleves meget forskelligt og omfatte så forskellige områder som klangfarve og farve, rytme og mønstre, dynamik og form osv. Elevernes opgave er her at skabe dynamiske billeder i en non-figurativ komposition. Tilbageværende spør af de første farvelag skaber rum og dybde, stoflighed og farvekvalitet, som øjet fanger. Eleverne arbejder således med farvens egenverdi og kan på den måde dæmpe eller fremhæve, slette eller tilføje.

Collage/sampling

I collage sammensættes billedelementer. Til collagearbejder kan alle mulige materialer og genstande anvendes, fx papir, stof, træ, plast, metal, tapet, avisbilleder, fotos, fotokopier, etiketter, elevfremstillede materialer, frottag, farvestrøget kardus, internetmateriale og dele fra naturen. Under det praktiske arbejde, hvor eleverne flytter rundt på billedelementerne, kan de opdage nye betydninger i sammensætningen af disse.

Collagen kan udvikles til "Combine painting", hvor tredimensionelle genstande kan sættes fast på billedfladen. Genstandene kan males over eller bevares, som de er.

Fotokopier og billeder fra aviser og blade kan ved hjælp af samplingsteknik overføres til lærred eller andre overflader. Det samlede kan derefter yderligere bearbejdes med farve og collagematerialer.

Forskellige former for klip og riv lægger op til arbejde med flader og komposition.

Tegne-klippe-klistremetoden er anvendelig til fællesbilleder i de små klasser, fx "Vores by". Eleverne laver huse, træer, mennesker og dyr til billedet. Undervejs i processen vurderer eleverne, om der mangler noget, og alle hjælper med til at nå et færdigt resultat. Endvidere medfører arbejdsmetoden, at der kan samtales om figurers bevægelse og rum og dybde i billedet i form af eksempelvis overlappning og størrelsesforhold.

De forskellige metoder, der alle er velegnede i hele forløbet, kan kombineres. Efter fastgørelsen af de enkelte elementer kan eleverne arbejde videre på collagen med andre materialer, fx tegning eller maleri.

Min by: Tegne-klippe-klistre, 1. klasse.

Foto: Alice Carlslund.

Forskellige farvematerialers udtryk kan undersøges, og deres forskellige stofkarakter sættes op mod hinanden. Der kan arbejdes i mange lag, og nye virkninger kan til stadighed opnås. Overraskende sammenstillinger af collageelementer skaber nye betydninger, der kan give nye ideer, som eleverne må eksperimentere med for at nå et præcist billedudtryk.

I tværfaglige sammenhænge kan collager bruges til plancher og plakater. Her lægges vægt på klarhed i udtrykket for at styrke kommunikationen.

Fotografi

Fotografiet er velegnet til billedfortællinger. Der kan tegnes og males på dem, de kan indarbejdes i collager og samples til nye billedudtryk. Der kan arbejdes med forskellige genrer som iscenesat fotografi, feriefotos, familie billeder og portrætter i en forståelse af fotografiet som både et fællesskabende objekt og som et middel til inklusion eller eksklusion igennem de valg af perspektiv og synsvinkel, som foretages.

Foto kan anvendes som et selvstændigt billedudtryk samt som illustration og dokumentation. Eleverne kan bruge fotograferingen til at indsamle registreringer til brug i plane og rumlige billedarbejder, og de kan dokumentere mere flygtige forløb som performances eller til dokumentation af en kunstnerisk proces.

Billederne kan være af såvel analog som digital karakter.

Det digitale fotografis udtryksmuligheder undersøges. Eleverne kan eksempelvis arbejde med digital collage, hvor forskellige fotos sammensættes, eller der kan arbejdes med billedbehandlingsprogrammets forskellige filtre og effekter og deres indvirkning på det visuelle udtryk og den kommunikative hensigt.

Elevernes fotos kan sættes sammen til billedhistorier, der yderligere kan tilføjes tekst og lyd. Her er det nærliggende at arbejde på computeren med programmer til fotofortællinger, som fx PhotoStory.

Billedfortælling: To giraffer mødes

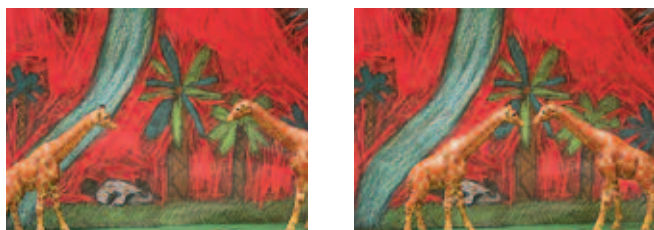

Foto: Anna Støttrup.

Foran en malet baggrund opstilles dyrefigurer i forskellige positioner. Der tages foto af hver position, og billederne indsættes og bearbejdes i PhotoStory eller et præsentationsprogram. Der kan også arbejdes med flg. problemstillinger i billedkunstundervisningen: Hvordan forandrer vores blik sig, i takt med at digitalfotografiet bliver mere og mere udbredt. Hvad sker der med de "kiksede" billeder, billeder der ikke blev, som fotografen havde regnet med. Fx hvor man er kommet til at placere fingeren foran objektivet, hvor horisontlinjen er skæv, alle personerne ikke er kommet med i søgeren eller hvor nogle har fået røde øjne.

Med digitalkameraet har man mulighed for at slette samt gentage fotograferingen i det uendelige, indtil billederne er, som man vil have dem. De kiksede billeder forsvinder ud af fotoalbummet. I takt med at eleverne bliver fortrolige med digitalkameraet og dets egenskaber, er det tilfældige, det kiksede og det skæve, så ved at uddø i deres bevidsthed? Da vi samtidig antager, at de bruger fotografierne af sig selv som et sammenligningsgrundlag for deres liv, er der så plads til alt det kiksede? Dette problemfelt kan der arbejdes med i billedkunstundervisningen.

Rumlige billeder

En skulptur er en tredimensional genstand, der har betydning for mennesker uden at have praktisk-materiel funktion som sådan. Vi har skulpturer i vore omgivelser, på vore museer og i vore hjem. Vi kan gå rundt om en skulptur, føle på den og stille den sammen med andre genstande og i miljøer, hvorved dens betydninger skifter. Arbejdet med skulpturer kan gøre eleverne bevidste om materialers karakterer, om formers udtryksmuligheder, om geometriske volumener og overflader, og at de kan være stærke symbolske markører for en kulturel begivenhed, et tilhørsforhold eller en ideologi i et samfund. Der ved er skulpturen en betydningsfuld kunstnerisk form at beskæftige sig med i billedkunst. Skulpturer kan være

mange ting, fra en marmorfigur fra Ægypten til en installation af udstoppede hundehvalpe eller en guldfisk i en blender eller store monumenter, der er en blanding af arkitektur og skulptur med en hensigt om, at vi mindes noget betydningsfuldt.

"Muren".

Billedkilde: Ingelise Flensburg.

Arbejdet med skulptur giver rige muligheder for at eksperimentere med forskellige redskaber, lære forskellige teknikker og bruge hele sit kropslige erfaringspotentiale i en udforskning af betydninger og i en kreativ skabelse af nye former med nye betydninger.

Arbejdet med rumlig form kan give eleven mange taktile og kinæstetiske erfaringer. Materialernes forskellige beskaffenhed danner grundlag for tre former for skulpturelle arbejdsmetoder: modellering, sammenføjning og udhugning.

Til modellering anvendes plastiske materialer, fx ler, ostevoks, papmache og gips. Forskellige metoder kan anvendes. Eleverne kan trække og presse lerklumpen og således modellere formen, eller de kan sammenføje delelementer. De to metoder kan kombineres.

Øvelser med modellering

For at lære materialet at kende kan man øve sig på enkle geometriske figurer. Der formes en kugle i ler. Denne skæres over, og der laves fordybninger i halvkuglerne. Herefter rulles pølser, som sættes på i hulningen (den konkave del) som ben og hoved til fx en skildpadde. Skjoldet dekorerer med skildpaddemønstre. Der laves en terning, som skæres i skiver og sættes sammen til en kasse, og en kegle, der tørres og dekoreres med temperafarver. At rulle pølser på ca. 2-3 cm i diameter, som skal være lige tykke hele vejen, kræver øvelse. Færdigheder skal trænes, så kan man senere udtrykke sig mere præcist med de specielle kvaliteter, leret giver muligheder for.

Modellering af dyr

Der tages udgangspunkt i iagttagelsestegninger af forskellige dyr fra børnenes miljø, evt. kan man tage skitseblokken og kameraet med til zoologisk have eller dyrepark og fotografere det valgte dyr fra forskellige vinkler. Billederne sættes op på væggen og benyttes som

udgangspunkt og rettesnor for modellering. Arbejd gerne på en kavalet, så figuren kan drejes. Denne øvelse bør være grundig og dybgående og skal foregå over flere timer. Eleverne skal forsøge at gøre dyret så naturalistisk som muligt i første omgang.

Når dyrets grundform er banket sammen i leret, kan en ydre kraft tænkes med for at give dyret et bestemt udtryk. Det kan være, at dyret tænkes ude i en storm, eller at det er kommet på glatis.

Der kan også arbejdes med fabeldyr, hvor de forskellige dyr splittes op (deles med skæretråd), hvorefter børnene så skal forbinde dyrets kropsdele på nye måder.

Læreren skal være fortrolig med materialet ler, kunne bruge en skæretråd præcist og kende til lers behandling i øvrigt. Samtaler om tidligere tiders fabeldyr og om de mærkelige dyr i fantasy universer. Hvilke fabeldyr har "overlevet" op til i dag?

Thorvaldsen forløb – Fabeldyr, 6. klasse.
Foto: Ingelise Flensborg.

Figur og relation

I klassen samtales om kropssprog, og eleverne kan lave små øvelser, hvor de forsøger at vise forskellige følelser med kroppen. Elevernes kropsstillinger fotograferes og bruges som forlæg for skulpturarbejde. Der kan også tages udgangspunkt i kunsthistoriske skulpturgrupper, som kan efterprøves gennem gruppedramatiseringer. Skulpturerne kan sammensættes i skulpturgrupper, der kan give anledning til samtale om menneskelige relationer. Skulpturerne kan indsættes i et miljø, og små fortællinger kan opstå og affotograferes til digitale billedfortællinger i PhotoStory eller som små videoer.

Eksempel:

Efter en figurmetode, der starter som en keglestub ca. 20 cm høj, trykkes øverste del af hovedet til en kugle (ca. 1/7 del af hele højden). Herefter trykkes hals og skuldre, armene trækkes ud af keglen, den glattes op i livet og dens nederste del forlænges ved at blive klemmt sammen. Ved at "flække" den nederste halvdel, kan de to ben formes, og der kan bøjes om til fødder. Figuren er nu ca. 25 cm høj. Figurerne skal laves efter den menneskelige målestok, så hovedet ikke bliver for stort i forhold til kroppen. Det er ikke dukker, der skal laves, men figurer der kan repræsentere mennesker. Figuren detaljeres efter hensigten med den.

Figurerne placeres fx på en plade i forskellige relationer: Stil figurerne på en række, i en rundkreds, som ved et stoppested, som i køen i supermarkedet, stil en af figurerne op på en kasse og de andre nedenfor. Tal sammen om de betydninger, som de forskellige relationer udtrykker. Prøv ved små forandringer af figurens stilling at lave nye betydninger.

Figurerne kan rettes op ved at trykke dem i ryggen, så de står ret, de kan bøjes, og deres hoveder kan drejes i forskellige positioner (sørg for at lave tydelig hals- og hageangivelse på figurerne).

Gruppeopgaver:

- Lav en gruppe af 4 personer, der diskuterer politik
- Lav en gruppe på 5 personer, der har været på Roskilde Festival eller i Vandland
- Lav en gruppe mennesker, der venter på bussen
- Lav en mobbesituation fra skolegården
- Lav en gruppe, der synger sammen
- Lav en gruppe, der ser på kunst sammen.

I arbejdet med relationer kan der diskuteres mange problemer i forbindelse med menneskeligt samvær. Gennem figurerne placering vises forskellige forhold, som her er flyttet ud fra én selv og derfor kan betragtes mere objektivt. Der kan trækkes paralleller til eksisterende monumenter.

Læreren bør lave de første opstillinger med de rå figurer, og herefter kan der laves detaljer på figurerne i forbindelse med gruppeopgaverne.

Lerfigurerne kan i læderhård tilstand påføres lerfarve (begitning). Efter forglødningen gives figurerne klar eller mat transparent glasur, hvorefter figuren færdiggøres ved en glasurbrænding.

Papmache kan anvendes til modellering af store ting. I de større klasser er store papmachéfigurer en udfordring, der kræver forudgående overvejelser med hensyn til konstruktion og bæreevne.

I mindre figurer kan metaltråd og gips anvendes. Figurens bevægelser "tegnes" med tråden, der kan snos, vrides og

drejes, til den ønskede form er nået. Der kan arbejdes videre med metalfigurens form ved at forme volumener udenom metaltråden med gipsgaze. Herefter kan figuren males og dekoreres.

Tema: Samvær i grupper, 5. klasse.

Foto: Heine Sand Kristensen.

Billedkilde: www.danmarksbilledkunstlaerere.dk

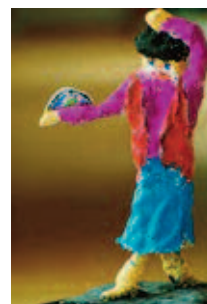
Keramikfigur, af elev i 4. klasse, med begitning og transparent glasur.

Foto: Alice Carlslund.

Tema: Heltefigur, Spiderman. Rumligt arbejde af elever i 8. klasse.

Foto: Alice Carlslund.

Kroppens positioner i et dramatiseret forløb af eventyret Nattergalen af H.C. Andersen.

Figureerne er fremstillet af gipsgaze over et ståltrådskelet og derefter bemalet.

Foto: Heine Sand Kristensen, billedkilde:

www.danmarksbilledkunstlaerere.dk

Sammenføjet form

I sammenføjning kombineres forskellige former til helheder. Arbejdsformen stimulerer eleverne til at se tingenes former og anvende dem i nye sammenhænge, hvor den oprindelige funktion forsvinder. Et bredt udbud af materialer giver eleverne mange sanseerfaringer og mulighed for eksperimenter.

Eleverne kan fx med genbrugsmaterialer konstruere et køretøj, som drives frem af vinden eller sammensætte materialer til et fartøj, der kan flyde. Eller der kan arbejdes med fremtidsforestillinger og visioner, hvor eleverne fremstiller en økologisk by i et miljø 200 år frem i tiden. Her indgår aspekter af arkitektur, design og bæredygtighed.

“Moderne skulpturer i genbrugsmaterialer i 5. klasse”

Eleverne ser sammen på skulpturer fra forskellige tidsperioder samt eksempler på skulpturer fremstillet af genbrugsmaterialer. Der fokuseres på enkelte skulpturelle begreber som statisk, dynamisk, abstrakt, naturalistisk m.fl.

På kunstmuseet tegner eleverne iagttagelsestegning af moderne skulpturer i skulpturparken. På skolen har eleverne indsamlet genbrugsmaterialer til deres skulptur, såsom elektronisk skrot, pynteting som perler og stof, aflagte køkkenting m.m.

Inden eleverne går i gang med skulpturfremstillingen, tegner de skitser, hvor dele af det indsamlede materiale indgår som elementer. Herefter starter arbejdet med at fremstille skulpturer. For at få delene til at hænge sammen anvender de materialer som ståltråd, alm. lim, tape og malertape (som også kan overmales). Når skulpturen er færdig giver eleverne skulpturen et navn. Værkerne udstilles, og hvert værk kommenteres af eleven, som har fremstillet det.

“Roberta”
Foto: Helen Klavsen.

Udhugning

Udhugning er den mest krævende metode til rumlig fremstilling. Processen tager tid og kræver en god koordinering mellem hånd og øje samt en rumlig forestilling om det endelige produkt. Velegnede materialer er træ, gips, molersten og gasbeton.

Installation

Installationen er et kunstværk, der indtager hele rummet. Det er et kunstnerisk udtryk, der har udviklet sig siden 1970'erne, idet kunstnerne søgte væk fra gallerierne og kunstmuseerne og ud i det offentlige rum og ud i naturen.

En installation opleves med hele kroppen og alle sanser, idet man bevæger sig rundt i rummet mellem de forskellige genstande og materialer, der tilsammen udgør installationen. Den kan være et område eller et miljø, bygget op af noget, vi kender fra vore egne omgivelser, noget fra dagligdagen, fx en stue eller en butik, eller den kan være et opdigtet rum. Den kan være lavet til et ganske bestemt sted, være stedsspecifik, og eksisterer ikke

Sten til obelisk i
gasbeton udhugges.

Tema: “Det, der betyder
noget for mig”

Fællesarbejde, 4.-9. klasse. Foto: Alice Carlslund.

mere, når den er pillet ned igen, medmindre værket er dokumenteret ved hjælp af fotografi eller video.

Det væsentlige ved installationen er, at beskueren bevæger sig rundt mellem genstandene og forsøger at afkode de forskellige elementer, der hver især har en betydning for den samlede fortælling, beskueren forsøger at danne sig. Den udfordrer vante forestillinger og opfordrer til oplevelse og refleksion. Eleverne kan eksempelvis arbejde med installation ud fra en tematisering af emnet: Rejsen. Fotos, video, genstande og materialer af forskellig art placeres i rummet, idet man medtænker, hvilke rum der “egner sig” til installationen, eller man udvælger et bestemt rum på skolen, hvor der etableres en installation, der sætter rummets sædvanlige brug i relief, eller der kan laves en modfortælling.

Iscenesættelse – scenografi

I scenografien iscenesættes en fortælling ligesom i installationen, men her er hovedvægten lagt på rummet som et selvstændigt billedudtryk, hvor der kommunikeres forskellige oplevelser og stemninger ved at bruge formsproglige virkemidler som lys, farve, tekstur og komposition. Her kan arbejdes med udformning af rum og tableauer, hvor der tages udgangspunkt i emner og temaer, der er væsentlige for eleverne. De fysiske rammer har betydning for vores velbefindende og eleverne kan eksperimentere med forskellige rum, der beforder forskellige reaktionsmønstre og følelsesmæssige tilstande.

Foruden at problematisere de gængse forestillinger om, hvorledes hyggerum, arbejdsrum, soverum kan se ud, kan eleverne arbejde med at etablere fysiske rum, der udfordrer vore sanser og vante tankegange, eller der kan etableres rum, hvor elevernes visioner og utopier kan udfolde sig. Hvorledes skal skolens indgangsrum være

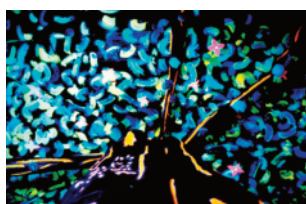

udformet, for at eleverne føler sig velkomne, godt tilpas og klar til at lære noget?

Kan vi lave et rum, hvor elever, der er uvenner, får lyst til at snakke sammen? Hvilke elementer gør et rum hyggeligt – uhyggeligt? Eller der kan etableres et rum, hvor mytternes og eventyrets symboler iscenesættes, fx “Træet og slangen” eller “Under jorden”.

Træet og slangen.

Eventyrtræets krone.

Oplevelsesrum med ultraviolet lys, 5. klasse. Foto: Alice Carlslund.

Der kan arbejdes med rummets udformning både i stor skala som rigtige rum og i små modeller i papkasser og skotøjsæsker.

Landart

Landart er den kunst, hvor kunstneren går i dialog med naturen på det sted, hvor man vælger at arbejde. Det kræver, at man åbner sanserne og pejler sig ind på “stedets ånd”. Der arbejdes fortrinsvist med naturens materialer, og vækst og forfald er to markante processer, der ofte medtænkes i værkerne, som det kan ses både på Tickon på Langeland og på resterne af Krakamarken ved Randers. En gren af landart insisterer på, at der udelukkende må bruges naturmaterialer, og at værket skal være af en sådan beskaffenhed, at en kommende beskuer vil være i tvivl, om værket er naturskabt eller intentionelt. En sådan tilgang udfordrer elevernes billedtænkning og virker befordrende på kreative løsninger. Fx tildeles eleverne hver især eller gruppevis et bestemt afgrænset område i skoven, på stranden, på engen, ved fjorden, i parken el. lign. De får til opgave at lave en forandring ved området, hvor de bruger det materiale, der er til stede på området, eller de kan omvendt tilføre området noget, der er fremmed, men alligevel af organisk materiale.

Performance og social intervention

Siden 1960'erne har mange kunstnere været optaget af, hvordan kunsten kan bidrage til at forandre eller synlig-

gøre den sociale virkelighed. Nyere kunstformer som “performance” og “social intervention” er relevante i forhold til faget billedkunst, fordi de giver eleverne mulighed for at arbejde med deres eget sociale rum, både i og uden for skolen. Gennem visuelt at iscenesætte forskellige roller og relationer prøver eleverne at lege med mulige identiteter og handleformer.

Eleverne arbejder fx med indretningen af klasseværelset. Eleverne “performer” deres sædvanlige måder at stå, sidde og gå på i klasseværelset og tager måske digitale billeder af hinanden. Hvilke roller og kropslige handlinger inviterer “den almindelige” opstilling af borde og stole til? Hvordan opleves det? Hvad sker der med vores måder at være sammen på i rummet, hvis vi rykker rundt på møblerne? Eller skifter dem ud med puder og tæpper? Hvordan opleves det? Hvilke muligheder for “performance” giver det? Hvad betyder iscenesættelsen af rummet for kroppen og for måder at være sammen på? Eleverne vælger, hvordan der kan tages billeder af de nye rum og roller, de har skabt, og sammenligner dem med billederne af deres “normale” rum og roller.

Eleverne kan også intervenere i det offentlige rum, fx ved at skabe små visuelle ændringer, der gør de forbigående opmærksomme på en problemstilling. Eleverne spørger fx beboerne i et boligområde om, hvilket sted i området, de allerbedst kan lide og hvorfor. På hvert af stederne placerer de et lille visuelt tegn, fx et hjemmelavet klistermærke, og de tager billeder af stedet. På klistermærket er et symbol og en henvisning til en hjemmesideadresse, hvor klassen lægger billederne af stederne ind sammen med beboernes små fortællinger. Desuden diskuterer eleverne, hvad det var for kvaliteter beboerne fremhævede, og hvad de selv ville vælge. På den måde lærer eleverne, at det visuelle og det sociale spiller sammen, og at visuel intervention kan danne udgangspunkt for social interaktion.

Design

Ved at forholde sig til betydningen af begreber som form, funktion, struktur og mønster i hverdagens genstande kan eleverne blive mere bevidste om de ting, de omgives af, og lære at forholde sig opmærksomt, kritisk og selvstændigt til ting i deres hverdag. Elever og lærer kan fx samle drikkevareemballager og vurdere den praktiske funktion: Hvilke er bedst at hælde af? Hvilke er bedst at have i køleskabets låge? Hvilke flasker kan pakkes med mindst luft omkring? Hvilke emballager signalerer det mest appetitlige indhold?

Emballagernes dekorationer giver anledning til en samtale om den æstetiske funktion. Hvad vælger vi efter, når vi køber varer? Emnet vil i de fleste tilfælde lægge op til at diskutere form og funktion. Læreren kan vise eksempler på, hvordan forskellige tiders opfattelse af den gode form til hverdagens brugsting har ændret sig. Eksempler fra dansk designtradition kan inddrages i tilknytning til det

valgte emne. Kulturkanonen kan inddrages i undervisningen med fx dekoration af porcelæn i Flora Danica.

Dekoration og udsmykning er en del af designområdet. Eleverne kan gå på fotojagt i deres nærmiljø efter mønstre og dekoration på brugsgenstande, eller der kan laves frottage af mønstre. Det indsamlede billedmateriale hænges på opslagstavlen, og mønstrenes og dekorationernes funktion drøftes. Er dekorationen eller mønstrene relevante i forhold til formen? Eksempler på dekoration i forskellige tider og kulturer kan inddrages. Eleverne får til opgave at lave nyt mønsterdesign til nogle udvalgte genstande.

Naturens strukturer, former, mønstre og farver har altid været kilde til inspiration. Eleverne kan finde mønstre i indsamlede naturgenstande. I hverdagens design kan eleverne finde frem til, hvor i naturen inspirationen er hentet.

Arkitektur

Vi er brugere af arkitektur, bygninger og deres rum, byer, haver, pladser, torve og landskabelige omgivelser. Det er derfor betydningsfuldt, at eleverne lærer at sanse, registrere og vurdere de nære fysiske omgivelser. Det er i høj grad en træning i at kunne opleve med hele sanseparatet. Det er en god ide at sende eleverne ud for at registrere lyde, lugte, farver m.m. i deres nære omgivelser. Hvordan ser husene ud? Af hvad og hvordan er de bygget? Kan vi udefra se, hvad de bruges til? Hvordan bruges døren til at fortælle om menneskene inde i huset? Lad eleverne få rumlige erfaringer, gå ud, gå op, gå ind, og lad dem ikke kun se, men også mærke, hvordan fx det lille rum, hulen, indvirker på deres rumfornemmelse i forhold til det store rum, kirken, med dens ekko.

Hvordan er byens gader og pladsers belægning, mure, belysning og forretningsfacader? Eleverne kan fotografere facader, scanne dem ind på computer og undersøge, hvad andre farver, vinduer og udsmykning betyder for udtrykket. Send eleverne på jagt efter byens mønstre – lav gnidetryk og skitser. Arkitektur kan inddrages på alle klassetrin, fra enkle problemstillinger til mere komplicerede, og er velegnet til tværfagligt samarbejde.

Elever ser på forskellige døre. Hver elev vælger en dør, tegner den og beskriver den. De tager evt. fotografier, der forstørres i fotokopimaskinen. Herefter dekorerer eleverne deres "egen" dør, som de mener en pæn, spændende, fræk, sjov eller kongelig dør kunne se ud. Klassen diskuterer bl.a. dørens størrelse i forhold til mennesker. Undersøgelsen kan føre videre til et arbejde med forestillingsbilleder med opgaven: "Hvad gemmer der sig bag døren?"

Arkitekturen og den måde vi har struktureret vore rum på indeholder betydninger om det sociale rum, om de begivenheder der udspiller sig, og hvorigennem vi identificerer os.

Vi opfatter arkitekturen både som kommunikation og funktion. Rummenes udformning udsender signaler eller kommunikerer afhængige af strukturen. De indbyder til mulige handlinger, bestemt af deres struktur, således som en stor rektangulær plads med græs vil kommunikere visse aktiviteter og en pergola andre. Betydningerne er "nedlagt" i arkitekturen og forbereder den funktionelle brug.

Arkitekturen i det nære miljø kan være udgangspunkt for undersøgelser af gadebilleder, pladser og byplanlægning. Her foretages en rumanalyse som skærper opmærksomheden over for typiske forhold i dansk arkitektur. Hvorfor bygges der ofte i rødlersten? Hvorfor er tagene skrå?

Hvilke funktioner har en bestemt plads? Der kan derefter udformes ideer til både brugsfunktioner, sociale funktioner og æstetiske funktioner. Hvordan kan pladsen også benyttes? Hvordan kan pladsens udformning forbedres? Her kan billeder af arkitektur fra berømte arkitekter være til inspiration, ligesom ture til andre pladser i byen kan give ideer.

Digitale billeder

Det digitale billede fylder mere og mere i den billedverden, der omgiver os. Det er immaterielle billeder, billeder uden materiel substans, digitale data, der fremstår på skærme af forskellig art. Vi fotograferer med digitale kameraer, indscanner billeder og downloader billeder fra internettet, og disse billeder bruger vi i forskellige kontekster, enten ubearbejdede eller bearbejdede på forskellig vis i computerens billedbehandlingsprogrammer. Særligt interessante billeder giver vi materiel substans ved at udprinte dem.

Det særegne for det computerbaserede billede er, at det kan simulere alle billedformer, og det kan simulere sig selv, eksempelvis foto, maleri, grafik, levende billeder. Det kan simulere formsprog og overflader, og det kan simulere sin egen simulering. Computeren giver mulighed for at fremstille en uendelig række af variationer af et billede og billedproduktionen resulterer ikke i et endegyldigt færdigt udtryk eller en endegyldig færdig form, der ikke kan laves om. Billedproduktet kan altid kaldes frem på skærmen og laves om. Det digitale billede aktualiseres af et interface, der kan være en skærm. De iagttagelser, vi gør af omverdenen, tager vi digitale "aftryk" af ved at fotografere, scanne, downloade eller videooptage disse iagttagelser, som vi derefter afkoder og bearbejder ved at give dem ny form ved hjælp af computerens billedbehandlingsprogrammer. I denne proces fremkommer billeder, der er resultat af bevidst billedarbejde, mens andre billeder vil fremstå som *billedoverraskelser*.

De arbejds måder, vi benytter os af i den billedproduktive proces med de digitale billeder, består i, at billedproducenten foretager nogle valg blandt mængden af billeder, der simuleres og fremkommer på skærmen. Eleverne

foretager valg både ud fra billedprogrammets udvalg af værktøjer og ud fra de fremkomne billedmuligheder. Billedvalget udvælges på baggrund af nærmere definerede kriterier for udvælgelse. Det digitale billede er således et mulighedsfelt, hvor billedet aktualiseres på skærmen i kraft af billedproducentens valg.

Da det digitale billede er et simuleret billede, der kan simulere allerede kendte billedformer, betyder dette, at den viden, eleverne har om disse billedformer, også er gældende i arbejdet på computeren. Der skal stadig arbejdes med billedsproglige elementer som form, farve og komposition og inden for film og video med filmsproglige virkemidler som billedudsnit, perspektiv, billedvinkel, kamerabevægelser, lys og lyd.

Dertil kommer de specielle formmuligheder, der forekommer, når der fokuseres på computeren som værktøj for billedproduktion. Eleven kan her benytte sig af billedproduktionsformer som fragmentering, sampling, citat, appropriering, gentagelse, variation, genrebrud og simulering.

Eleverne kan eksempelvis arbejde tematisk med emnet "identitet". I 3. klasse undersøges, hvilke dyr der har egenskaber, eleven selv gerne vil besidde. Billeder af dyret downloades fra internettet, eller der scannes billeder ind eller tages fotos af dyret. Der laves formeksperimenter med fragmenter af dyret og udvalgte fragmenter, variationer og eventuelle gentagelser samples ind i et fotografi af eleven. De forskellige billedelementer samarbejdes, idet der arbejdes med form, farve og komposition i de enkelte billeder. Der kan eksperimenteres med at tilføje tekst, og der er mulighed for at arbejde med billedfortælling ved at sætte billederne sammen til et billedforløb fx i en præsentation, hvor der også kan tilføres lyd.

Billedfremstilling i forbindelse med det digitale billede involverer således viden om de enkelte billedformers billedsproglige muligheder i forbindelse med tegn og koder kombineret med valg blandt de billedmuligheder, der fremstår på skærmen.

Der arbejdes med det digitale billede på alle klassetrin. I begyndelsen vælges enkle male- og billedbehandlingsprogrammer og senere mere avancerede, der giver øgede muligheder og udfordringer. Der kan arbejdes med enkle billedfortællinger i programmer som PhotoStory, hvortil der også kan sættes lyd.

Computeranimation af flade billeder er en almindelig del af internettets præsentationsformer og har nået udbredelse som en almindelig tilgængelig teknik, der også er egnet for børn. Animation kan foretages ved flyttemetoden eller som automatiseret bevægelse. Der kan tegnes direkte i programmet eller benyttes importerede billeder. Færdige animationer kan præsenteres på nettet, indgå i multimediepræsentationer sammen med tekst og lyd eller videreudvikles til spil gennem brug af simpel interaktion.

Digitale billeder er velegnede til multimedie- og internetpræsentationer i en tværfaglig sammenhæng, hvor tekst, billede, musik og lyd kan kombineres som helhed af alsidige, kvalificerede udtryksformer.

I forbindelse med elevernes arbejder inddrages eksempler på det digitale billede i den visuelle kultur: eksempler fra kunstens verden, computeranimationer, film med computermanipulationer, reklamer, manipulerede billeder. I kraft af deres valgprocesser i den digitale billedproduktionsproces får eleverne bl.a. forståelse for, hvordan og hvorfor billeder udvælges til bestemte formål med bestemte kommunikative hensigter.

"Fra elev til statue - MANIPULATION"

En klasse arbejder med statuer. Der ses på statuer i nærmiljøet, i byen eller via internettet, og der snakkes om, hvilke statuer eleverne har set, hvad en statue er, og hvorfor nogle personer bliver afbilledet som en statue.

Eleverne fremstiller en statue af sig selv. Udgangspunktet er et digitalfoto, hvor de står i den stilling, som de vil afbildes i som statue. I forbindelse med en bytur tager eleverne digitalbilleder af forskellige pladser.

Billederne bearbejdes på computeren, hvor der eksperimenteres med farver, former, kopieringer, spejlinger m.m. De forskellige trin i billedprocessen gemmes undervejs for at sikre den reversible arbejdsgang.

Statuen sættes på en sokkel, og statuen kopieres over på billedet af en af de pladser, som eleverne tog billeder af på turen. Til sidst tilrettes statuens størrelse til billedet af pladsen. På grund af computerens muligheder for at redigere billedet uden tab i billedkvalitet kan eleverne til egne sig mange erfaringer, fx om billeders opbygning og farvers betydning for udtrykket. I processen sker en løbende dialog mellem elever og lærer samt eleverne imellem om, hvilke værktøjer der er gode til forskellige opgaver. Hvornår er spraypistolen eller penslerne og den tykke eller punkterede streg god? Computeren er fortrinlig til at arbejde sammen to og to, hvor der kan foregå en levende dialog eleverne imellem i forbindelse med billedfremstillingen.

I processen inddrages computerbilleders opbygning og lagring, og fordele og ulemper i forhold til kendte processer diskuteres.

Video

I video indgår en kombination af udtryksformer, fx billeder og lyd, og derfor foregår videoproduktion ofte i tværfaglige projektføløb, hvor der kan arbejdes i sammenhængende tidsforløb.

“Fra elev til statue – Manipulation”, fremstillet af elever i 2. klasse.
Foto: Helen Klavsén.

I billedkunstundervisningen er det billedsiden af videoproduktion, der er det centrale.

Der bør i undervisningen lægges vægt på udvikling af videoens billedsprog, så eleverne lærer at anvende mediet både til kunstnerisk betonedede udtryk og i kommunikative sammenhænge.

Det centrale i undervisningen er, at eleverne lærer at udtrykke og meddele sig i videomediet om det indhold og de betydninger, der er væsentlige for dem. Der arbejdes inden for skildringsformerne iagttagelse, fantasi og forestilling samt form og struktur, ligesom der eksperimenteres med forskellige udtryk.

Som i al anden billedproduktion tages der udgangspunkt i en tematisering af emner, der er centrale for eleverne eller samfundet. Der samtales om emnet/temaet, og hvad man vil vise om dette, og hvordan man vil vise dette, hvilket medfører overvejelser og refleksioner over, hvorledes man kan udtrykke og meddele sig om et bestemt indhold, og hvilke billedsproglige virkemidler der bedst befordrer et sådant indhold.

Der bør arbejdes med billedformer, der udfordrer eleverne, således at videoproduktionerne ikke bliver reproduktioner af eksempelvis tv's indhold og form. I produktioner, hvor der arbejdes med emner og temaer, der er væsentlige for eleverne er det sandsynligt, at referencer fra elevernes forbilleder som eksempelvis tv ikke vil være så dominerende.

Der kan hentes inspiration til arbejdet med videoens fortælle teknik og formsprog inden for videokunsten og

musikvideo, der ofte udviser en eksperimenterende tilgang til mediets muligheder.

De levende billeders særlige formsprog må læres, for at eleverne kan anvende levende billeder som udtryksformer i et æstetisk erkendelsesperspektiv og i et kommunikativt perspektiv.

I arbejdet med emner, der optager eleverne, lægges der vægt på, at eleverne tilegner sig videosprogets koder.

I videoproduktionen kan der arbejdes med klassisk dramaturgi, som vi ser det i fx spillefilm, der benytter sig af den klassiske berettermodel, eller eleverne kan opfordres til at arbejde søgende og eksperimenterende med det, de vil udtrykke, således at en lineær fortællestruktur brydes, og hvor der gives rum for mere sanseprægede og drømmeagtige oplevelser, der udtrykkes i videomediet.

Eller der kan arbejdes med konstruerede verdener med rumlige figurer i et rumligt miljø, såsom tableauer, panoramaer eller installationer, der filmes. Der eksperimenteres med forskellige lysætninger og belysningskilder, eller der kan projiceres billeder ved hjælp af OH-projektor på miljøer, kropsdele, skulpturer og lignende.

Det er væsentligt at holde sig for øje, at det gælder om at differentiere og udvikle elevernes formsprog. Derfor kan det være formålstjenligt at lade eleverne arbejde med videoproduktioner, hvor der ikke bruges verbalsprog. Eleverne udfordres dermed til at fortælle i billeder og billedsekvenser, hvorved de levende billeders tegn og koder eller formelle elementer udvikles.

Koder er de systemer, efter hvilke der vælges og kombineres tegn, og koder kan være mere eller mindre konventionelle. I forbindelse med levende billeder har der udviklet sig et sæt af tegn og koder eller formelle elementer af konventionel art, altså mere eller mindre vedtagne regler for deres brug. Det gælder fx brugen af panorama-, total-, halvtotal-, nær- og supernærbilleder samt perspektiver som fugle-, frø- og normalperspektiv.

I billedkunst bør der også eksperimenteres med brud på den konventionelle brug af tegn og koder. Fx kan den poetiske funktion i videosproget udvikles, således at video udvikles til et mere nuanceret udtryks- og kommunikationsmiddel.

Poetiske og lyriske videoproduktioner kan være modvægt til de tv-referentielle produktioner, eleverne har som forbilleder. De udfordres i udviklingen af deres kodningskompetencer ved at blive stillet over for krav om udtryksformer, der er anderledes end deres referencer.

Der kan fx arbejdes med emnet Venskab i en 3. klasse. Der kan laves en traditionel fortælling, der benytter sig af berettermodellens klassiske dramaturgi, eller der kan lægges vægt på de følelser og betydninger, der eksisterer i

et venskabsforhold, og som måske bedst udtrykkes i et ikke-lineært forløb af mere poetisk-lyrisk karakter.

I den konkrete produktionsproces kan det være formålstjenligt at lave en synopsis, drejebog eller story-board, hvor der i kort form redegøres for fx fortælleindhold, billedudsnit, billedperspektiv, kameraføring, lyd- og lys-sætning. En sådan ramme for produktionen kan danne baggrund for eksperimenter af forskellig art samt for dialog med læreren under produktionsprocessen.

Under selve optagelserne kan der arbejdes med "klip i kamera", så optagelserne følger successivt i den rigtige rækkefølge, eller der kan optages sekvenser, der senere bearbejdes "ved klippebordet" i computeren.

Under alle omstændigheder er det formålstjenligt at lave en plan for produktionen, idet eleverne undgår for mange optagelser, der på et senere tidspunkt er meget tidskrævende at gennemse.

På computeren i redigeringsfasen er der utallige muligheder for eksperimenteren, hvor de strategier, der benyttes i det digitale billedarbejde, kommer til udfoldelse. Fx kan digitale fotos, stillbilleder, hentes ind på computeren og bearbejdes og indsættes i videoproduktionen. Der kan arbejdes med udstrækning og sammentrækning af tidsforløb. Sekvenser kan farvelægges og udsættes for forskellige former for billedmanipulation, og der kan eksperimenteres med lys- og lydsætning.

Når en videoproduktion er færdig, bør den vises for et publikum. Her kan i produktionsfasen medtænkes forskellige scenarier og visningsmuligheder. Skal produktionen vises på en tv-skærm, storskærm, på skolens hjemmeside eller udgives på dvd? Hvem henvender videoproduktionen sig til?

Den endelige fremvisningskvalitet afhænger af det medie, produktionen vises i.

Ligeledes skal medtænkes produktionens indhold. Hvilket visningsmedie er mest egnet i relation til den kommunikation, produktionen formidler?

Mobilkamera

Kameraer i mobiltelefoner kan udnyttes i et projekt, hvor eleverne skal føre hinanden rundt på skolens område i en skattejagt, hvor de fotograferer gode steder, som de sender til en anden gruppe, der så skal gætte, hvor de er.

Denne øvelse fokuserer børnenes opmærksomhed på synsvinkler, betydningsfulde steder og måske på stedernes farver og æstetiske kvaliteter i øvrigt.

Lyd

Lyd kan defineres både som musik, støj og resonans. Alle former for lyd kan bruges i billedkunstundervisningen. Lyden kan være et selvstændigt værk eller inddrages som en del af en installation. Lyd skaber sansede oplevelser hos lytteren og lægger op til, at sanserne bruges på en anden måde, end når man fx står og betragter et plant billede. Lydens påvirkninger af vores sanser medfører, at abstrakte begreber pludselig kan blive konkrete, fordi en association med en bestemt tone eller lyd kan medføre, at det abstrakte bliver lettere at udtrykke billedsprogligt. I billedkunst kan der således arbejdes med lydens billedskabende potentiale, ligesom der kan arbejdes med kombinationer af lyd og billeder i multimedie, skulptur, maleri osv.

Undervisningsforløb

Forløb som inddrager billedfremstilling/billedkundskab og visuel kommunikation.

Optakter til undervisningsforløb

Mennesker i alle kulturer og alle samfundslag har altid udtrykt sig i billeder om eksistentielle emner som liv og død, det gode og det onde, glæden og sorgen. Sådanne emner kan igangsættes af læreren, når der opstår situationer, der er nærværende i den verden, eleverne befinder sig i. Det er deres behov, erfaringer, interesser, følelser og holdninger, der danner udgangspunkt for det praktiske billedarbejde.

Det kan fx være en pige i 3. klasse, der glæder sig til at lege med sine kammerater på sin fødselsdag. Hun vil gerne fortælle om sine forventninger, og de andre børn bidrager med, hvad de selv før har oplevet, og hvad de glæder sig til. Samtalen fører over i et ønske om at modellere figurer, der fortæller om det "At være glad".

Se, trafiklysene spejler sig i den våde vejbane. Det kan være en oplevelse, der fører til billeder om former og farvers hastige skiften, fx udtrykt i en video.

Bøgetræet er lige ved at springe ud. Det kan være grundlaget for et billedarbejde om den forårsvågnende natur eller om naturens former brugt i arkitekturen.

Stenen, der er slidt helt rund af havet. Føl på den. Mærk dens tyngde. Hvordan er det at se med hænderne? Sansningen kan være indledningen til et skulpturarbejde.

Jo mere vi ser, oplever og skaber sammen med eleverne, jo mere bliver de i stand til at se, sans og forstå.

Der er overalt muligheder for sanseindtryk af stor skønhed og det modsatte. Gå på visuel opdagelse med eleverne, lokalt og globalt, i kunsten og i medierne. Det

direkte sansede, som eleverne gør til deres eget, og som de kan bevare for det indre øje, danner først og fremmest udgangspunkt for valg af indhold i billedarbejdet.

“Det gode liv” – et undervisningseksempel fra 2. klasse

Beskrivelsen uddyber, hvordan et fællesmenneskeligt eksistenssemne kan bearbejdes tematisk.

Et emne er en overordnet betegnelse for et indhold. Et tema er en betegnelse, der gennem valg af synsvinkel på emnet karakteriserer dette nærmere, så eleverne kan forholde sig følelses- og holdningsmæssigt til det.

I dette eksempel hedder emnet “Det gode liv”, og den tematiske tilgang er: “Hvad har vi brug for, for at leve et godt liv?”

I billedarbejdets indledende fase undersøges, hvad eleverne ved i forvejen. Gennem samtale indkredses elevernes forforståelse, som de bagefter fortæller om i tegning. Under arbejdsprocessen samtales om billedet, og den enkelte elev får afklaret og udvidet sine begreber. Holdninger og følelser konkretiseres gennem dette billedarbejde, som danner udgangspunkt for det videre forløb.

Tegningerne hænges op, og billedsamtalen tager udgangspunkt i billedernes indhold: Hvad kan man se på billedet? Hvad handler billedet om? Hvordan forklarer eleven sine hensigter med billedet? Hvilke billedsproglige virkemidler har eleven brugt?

Samtalen munder ud i en undersøgelse af, hvilke billeder der indholdsmæssigt hænger sammen, og ud fra billedanalysen finder eleverne måske følgende indholdskategorier: Det er dejligt at have kæledyr. Vi leger. Vi hygger os. Alene hjemme. Mørke er uhyggeligt. Vi holder beboerfest. Det er dejligt at arbejde sammen med sin mor eller far.

Herefter undersøger eleverne billeder fra kulturen, der har relation til temaet. Udvalgte billeder beskrives, for-

Det er dejligt at fodre min fugl sammen med min far, 2. klasse.
Foto: Alice Carlslund.

klares, fortolkes og vurderes. Temaet er hermed yderligere blevet uddybet, og eleverne har fået mulighed for at opleve og forstå andre bearbejdnings af temaet.

Eleverne laver nu nye billeder ud fra den viden og erfaringer, de har erhvervet i de foregående processer. Grupperne udarbejder skitser, og iagttagelsestegning inddrages undervejs, hvor der er behov for det. Billederne udstilles, og der samtales om dem. En ny kommunikationssituation opstår. Dette kan være optakt til et nyt undervisningsforløb.

Stolen – som emne

Fortællestole i 3. klasse

Læreren har været på lossepladsen og hjembragt et udvalg af stole, der er forskellige i udformning og funktion. I klassen samtales om stoles forskellige funktioner, og om hvorledes form og funktion fungerer sammen.

Læreren udvælger en gammel lænestol, placerer den højt på et bord, så den er synlig for alle, sætter sig i den og digter sammen med eleverne, på baggrund af deres betragtning af stolen, stolens historie. Undervejs kan læreren evt. stille følgende spørgsmål:

En stol og dens funktion

Hvad er det egentlig, der gør, at en stol er en stol?

- Hvilke mange forskellige funktioner kan stole have?
- Hvad kan en fortællestol?
- Hvad kan denne stol fortælle fra lossepladsen?
- Hvorfor er den egentlig kommet der?
- Hvor har den været før?
- Mon andre mennesker også har siddet i den og fortalt historier?

Eleverne saver i stolene!

Eleverne får nu til opgave selv at lave om på en stols funktion. De skal lave en stol, der fortæller en historie. Eleverne, der har delt sig ind i grupper, vælger den stol, de har mest lyst til at lave om. De må hamre, banke, save, sømme, skære, snitte .... gøre alt ved stolen, der kan forandre den.

Fotos: Alice Carlslund.

Vampyrstolen

På et gammelt slot i en mørk kælder var der en gyselig stol. Det var Draculas stol, og den var dækket til af spin-

delvæv og skelethoveder og edderkopper og andre giftige dyr.

Det var Draculas gamle stol.

En mand satte sig på stolen og nu er hans kranium kun tilbage.

Man siger, at manden går igen og stolen står der endnu med syre rundt om stolen.

Jeppé, Nicolai og Henrik, 3. klasse

Den ulækre stol.

Fotos: Alice Carlslund.

Skovstolen.

Den ulækre stol

Man sidder i noget dejligt blødt, men det lugter grimt. Det er også lidt blævret og vådt.

Ad!! Puuuhaa !!!!

Mikkel, Stefan og Anders W. 3.klasse

Skovstolen

Man føler at man sidder inde i en skov. Man føler, at man sidder op af et træ.

Der lugter af blade.

Man føler, at man er alene i en skov.
Det er en god alenefølelse.

Det er en god fornemmelse at sidde i stolen.

Jonas og Patrick, 3. klasse

Danmarksbilleder (Lag på lag billedarbejde i 2. klasse)

Målet med denne opgave var, at eleverne skulle lave billeder, der skulle fortælle noget om Danmark. Og eleverne skulle lære at arbejde i flere lag og med flere forskellige materialer på et billede.

I dansk og natur/teknik havde eleverne læst og hørt meget om landet, så da vi i billedkunst skulle opremse karakteristiske danske fænomener og ting, var det hurtigt en lang liste, der kom på tavlen.

Materialer

- tegnekardus A2
- tempera
- farvekridt
- turistbrochurer
- lak
- blyanter, sakse, lim.

Fremgangsmåde

Første gang konstruerede vi et danmarksflag på karduspapiret. Vi indledte med en samtale om, hvordan vores flag ser ud. Ud over, at det er rødt og hvidt, er linjerne jo ikke tilfældigt placerede. En elev havde iagttaget, at "de røde firkanter inde ved flagstangen er de mindste". Vi fandt ud af, at de mindste firkanter faktisk er kvadratiske, og ved hjælp af et A4 ark konstruerede vi et kvadrat, der kunne bruges som model ved tegnearbejdet. På denne måde fik vi samtidig afsat en bredde på de hvide baner, som skulle overholdes på hele flaget. Da flaglinjerne var optegnet, blev flagene malet med tempera og lagt til tørre.

Næste gang startede vi med opremsning af det, eleverne forbandt med Danmark. Hvordan ser landet ud, og hvordan er det at leve her?

Vesterhavet, H.C. Andersen, Lego, storken i Ribe, landkortet, vores årstider, et fredeligt land uden krig, var blot nogle få af elementerne. Derpå en snak om, hvordan man kunne illustrere de forskellige ting. Vesterhavet og storken var jo ligetil, og H.C. Andersens eventyr gav mange figurer. Men hvordan viser man, at det er et land uden krig. Et forslag lød på at vise det med glade mennesker, hvilket jo er ganske fornuftigt på dette alderstrin.

Efter snakken tog vi fat på det rent tekniske. Der skulle tegnes og males oven på det farvede flag. Eleverne skulle overveje, hvor de ville starte, om de ville vælge at begynde i ét felt, eller de ville arbejde over hele billedet.

Tredje gang fik eleverne en stak turistbrochurer fra forskellige steder i Danmark. De måtte finde 3 ting, de ville klippe ud og lime på billedet. Det kunne være hele billeder, eller det kunne være elementer, der blev klippet mere detaljeret ud. På denne måde kunne de få noget med i billedet, der var for svært at tegne selv. Billederne blev limet på, og de fortsatte med at arbejde med farvekridtet resten af tiden.

Fjerde gang kunne eleverne vælge at tilføje ord på billedet, og igen fik vi en liste på tavlen. En elev foreslog, at man kunne lave bogstaverne æ, ø og å, da det kun er i Danmark, man har disse bogstaver. Vi snakkede om, hvordan man kunne lave dobbelte bogstaver, der kunne få forskellige farver, og på tavlen fik de vist forskellige eksempler på udformningen af forskellige bogstaver. Nogle elever kunne bruge et ekstra stykke papir til at øve sig på, inden de arbejdede på billedet. Det var vigtigt at få bogstaverne store nok, så de kom til at fylde noget.

Herefter var billederne færdige, og de blev lakeret.

Hver gang sluttede vi med at lægge alle billederne ud på gulvet og kikke på forandringen. De skulle prøve at finde nogle detaljer, der var iøjnefaldende. De fandt ud af, at elementer, der er store, stærkt farvede eller har stor kontrast til den røde farve, var lettest at få øje på.

“Danmarksbilleder”. Foto: Anna Støttrup.

Fra computerselvportræt til maleri

Klassen starter sammen med, via internettet, at se på portrætter fra forskellige kunstperioder lige fra naturalistiske portrætter til helt abstrakte portrætter. Der lægges især vægt på de kubistiske portrætter og det at arbejde med flader. Under fremvisningen kommenteres alle portrætterne af eleverne både med hensyn til indhold, farver, former m.m.

Eleverne fotograferes så i profil med et digitalkamera. Billederne lægges ind på skolens net, og eleverne kan nu selv hente deres eget foto frem og tegne “på sig selv” i et male- og billedbehandlingsprogram. Udgangspunktet for elevernes eget computerselvportræt er kunstperioden kubisme. Under selve tegneprocessen samarbejdes og

kommenteres der meget med sidemanden: Hvordan gør du? Bruger du malerspanden? Hvordan få de den samme farve? Hvilke farver passer bedste? Har du prøvet? osv.

De færdige computertegninger gemmes og udprintes både i farver på papir og på en overheadtransparent. Under udprintningen kommenteres der på farveudprintet fra skærbilledet: farverne skifter valør fra lysfarver (additive farver) på skærmen til pigmentfarver (subtraktive farver) på papiret.

Eleverne grunder deres masonitplade, som maleriet fremstilles på. Når de er tørre, tegner eleverne de grove omrids af deres computerportræt op på malepladen/lærredet ved hjælp af overheadprojektoren og deres transparent.

Eleverne maler nu deres eget portræt med det udprint på papir som forlæg. De arbejder udelukkende med primærfarverne plus sort og hvid, som de blander til de ønskede farver. Her foretages ofte en del farveeksperimenter, før eleverne er tilfreds med resultatet.

Elevarbejder fra “Fra computerselvportræt til maleri”.
Foto: Helen Klavsen.

De færdige malerier med deres meget forskelligartede udseender udstilles på gangen ved skolens kontor.

Eleverne kommenterer deres eget værk ved åbningen af udstillingen. De fortæller om, hvad de har lært ved arbejdsprocessen ved computeren og ved selve staffeliet samt noget om deres værk både med hensyn til billedopbygning, farvevalg, malemåde, og hvad de ønsker, at deres selvportræt skal kommunikere af stemning m.m.

Billedkundskab

Kundskab om billeder vil sige at få indsigt i og viden om billeders betydning og funktioner i forskellige sammenhænge. Kundskab om billeder opnås ved at arbejde med systematiske tilgange til alle typer af billeder og visuelle fænomener. Dette bidrager til, at eleverne gradvis opøver en billedterminologi, der dels gør dem i stand til at udvikle egen billedproduktion, dels gør dem i stand til aktivt at afkode, forstå og vurdere billeder og visuelle fænomener.

Billedterminologien udvikles gennem flere aktiviteter, hvor billedsamtaler er en central aktivitet.

Billedsamtale - Analysemodel

Afhængig af det aktuelle billede kan billedanalysen tage udgangspunkt i hver af de fire sider på modellen vist ovenfor til højre.

Billedsamtale er en aktivitet, der både er tilknyttet forløb, hvor man selv producerer billeder, ligesom den er tilknyttet forløb, hvor man undersøger billeder, steder og ting, der allerede findes. Billedsamtalen bidrager til, at elever lige fra begyndertrinnet får viden og færdigheder i at se på billeder og bruge billeder i forskellige sammenhænge. Billedsamtalen bruges forud for et forløb, der sættes i gang, hvor forskellige billeder kan bidrage til en fælles brainstorming til et forløb: hvad er et landskab, hvordan ser et landskab ud, hvorfra har vi vores ideer om et landskab, hvordan ser landskaber ud forskellige steder i verden osv. Det kan være undervejs i forløbet: hvordan kan mit udkast til en landskabsfortælling være? Og senere igen: hvad kan gøres bedre, hvad kan jeg lære af andre. Og i slutningen af forløbet: hvorfor valgte jeg, som jeg gjorde, og hvilken virkning har jeg opnået?

Billedsamtalen kan systematiseres ved brug af en model (nedenfor). Modellens inderste kasse ("hvad"-kasserne) anvendes til at undersøge, hvad et billede består af og dets udsagn. Den er anvendelig til at undersøge, hvordan formkvaliteter danner betydning og udsagn. Modellens yderste kasse ("hvordan"-kasserne) anvendes til at undersøge de valg, der har betydning for billedets udsagn og funktioner. Den er især anvendelig, når nyere billeder (fx digitale spiluniverser, samtidskunst, billeder knyttet til

andre fagområder (fx videnskabens billeder) skal undersøges. Modellens forskellige kasser kan anvendes som indgange til billedsamtaler. Det er det aktuelle billede, det aktuelle sted, den aktuelle ting, der afgør, hvornår og på hvilken måde "hvad"- og "hvordan"-kasserne er relevante.

Forskellige samtaleformer er vigtige, og billedsamtalen medfører, at eleverne får nye erkendelser om forhold ved indhold og fremstillingsmåder, som de kan bruge i aktuelle og efterfølgende arbejder, samt til at kvalificere de billeder, de møder gennem kunst- og kulturinstitutioner, undervisningsinstitutioner samt uden for institutionelle sammenhænge. Samtalen kan være en dialog mellem den enkelte elev og læreren. Den kan tage form af en classesamtale. Der kan eksperimenteres med andre former for samtale, der stimulerer brug af billedterminologi og skærper iagttagelsen, fx en elev interviewer en anden elev om vedkommendes billede, fordi første elev skal skrive en anmeldelse af billedet.

Billedkategoriseringer

Billedkategorisering er en aktivitet, der har til hensigt at øve elevernes skelneevne i forhold til de sammenhænge billeder indgår i. Dette bidrager til udvikling af et visuelt repertoire. Billedkategorisering kan foregå som selvstændig aktivitet, men kan med fordel knyttes til længerevarende tematiske forløb. Der arbejdes med billedindsamling, forskellige principper for kategorier. Her kan opbygges plancher eller databaser for klassens samlede billedbank. Indsamlinger kan være ud fra indholdskategorier, fx billeder af huse, byer. Disse kan inddeles i genrer, universer, stilarter, fx huse i lærebøger, arkitekttegninger, familiefotos, kunstbilleder, spiluniverser. Der kan eksperimenteres med, hvordan billeder kan skifte betydning i forskellige sammenhænge, fx globale, regionale, lokale betydninger. Der kan arbejdes med formkategorier, fx i form af billedtavler, hvor forskellige formkvaliteters påvirkning af hinanden afprøves. Billedkategoriseringer er en aktivitet, der sigter på billedkundskab gennem praktisk mestring af billedterminologier.

Hvor det er muligt, opsøger lærer og elever museer og udstillinger. Der er flere muligheder for at samarbejde med museer. Lærer og elever kan trække på kunstmuseers fagspecifikke ekspertise, fx når der arbejdes med forløb, hvor billedkategoriseringer indgår. Den enkelte elev kan på forhånd "adoptere" et billede (fx et landskabsbillede eller en landskabsinstallation) for nærmere undersøgelse på stedet, hvor vedkommende kan fortælle eller skrive om det og muligvis lave en skitse for yderligere at fordybe sig i indholdet. Der kan samarbejdes med kulturinstitutioner om forskellige iscenesættelser og afprøvninger, der registreres med digitalkamera og viderebearbejdes hjemme på skolen (fx tableauer, udklædninger). Eller der kan samarbejdes med museer og institutioner, der knytter sig til forskellige fagområder og erhverv i nærområdet.

Den enkle analysemodel. Kilde: Kristian Pedersen.

INDHOLD
<p>Hvordan er begreber om temaet kommet i stand? Genre, stilart, universer, fagområder.</p> <p>Hvad tematiseres? Et emne, en form, et udsagn, en undren.</p>

MATERIALER/TEKNIK		BILLEDE	FORM	
<p>Hvordan er billedet fremstillet?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sætte spor, fx at tegne • Tage aftryk, fx foto • Udvælge i muligheder, fx digitale billeder 	<p>Hvad er anvendt for at fremstille billedet?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Materiale • Teknologier • Formater – (plane, rumlige, tidslige) • Teknikker 		<p>Hvad er billedets form?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rum • Komposition • Farve • Lys/skygge • Kontraster • Tekstur • Bevægelse 	<p>Hvordan er billedvalget udført?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Fragmenteret • Sampling • Citater • Gentagelse • Variation • Genrebrud • Simulering

FUNKTION
<p>Hvad er billedets udsagn, betydning og funktion?</p> <p>Hvordan er valget af udsagn, betydning og funktion bestemt: position og relation?</p>

Den udvidede analysemodel. Kilde: Mie Buhl.

Visuel kommunikation

I et samfund, hvor en stadig større del af kommunikationen foregår i billeder, er kompetence i at kommunikere visuelt af væsentlig betydning. Den kommunikative produktion bør finde sted inden for et bredt repertoire af materielle og digitale visuelle medier og udtryks- og kommunikationsformer, såsom video, computer, billedmobiltelefon, blade, plakater, aviser, performances, shows, udstillinger og internettet.

Kommunikation består af elementerne information, meddelelse og forståelse. Eleverne arbejder med produktion af visuel information. Den kommunikative situation overvejes og medtænkes, og eleven får dermed redskaber til at undersøge og reflektere over, hvilke informationer, der skal gives med hvilken meddelelsesform, og hvem der skal være modtagere af informationen. Der eksperimenteres med forskellige visuelle koder og udsagn, der kan afprøves i forskellige kommunikative sammenhænge.

Hvad kommunikeres ud – til hvem – med hvilke virkemidler – og i hvilke sammenhænge?

Visuel kommunikation kan finde sted gennem forskellige medier, fx tv, video, computer, billedmobiltelefon, blade, plakater, aviser, performances, shows og udstillinger. I arbejdet med visuel formidling arbejdes med design og layout inden for de forskellige medier, fx plakatdesign, hjemmesidedesign, præsentationsdesign og udstillingsdesign.

På skolen bør der derfor både være fysiske og virtuelle faciliteter til stede for præsentation af en sådan kommunikativ praksis.

Der bør være indtil flere udstillingssteder, og til et godt udstillingssted hører fysiske rammer som ubrudte vægflader malet i lyse, neutrale farver, skinner til ophæng, skifterammer, godt lys, spots anbragt på lysskinner, podier og montere til skulpturer og andre tredimensionale arbejder.

De digitale billeder og billedforløb, såsom video, præsentationer, animationer bør kunne vises for hele skolen til fællessamlinger. Her er det relevant, at der foruden visningsudstyr som projektor, computer og storskærm/lærred også medtænkes lysforhold, så evt. mørkelægning kan finde sted.

Elevernes digitale produktioner bør også udlægges på skolens hjemmeside, hvor de indgår i den generelle kommunikative udveksling.

Over internettet kan eleverne indgå i kommunikative sammenhænge med elever fra andre skoler, og der kan ske udveksling af visuelle informationer.

Tosprogede elever og fagundervisning

I klasser med tosprogede elever må faglæreren tilrettelægge en undervisning, som skaber gode betingelser for tilegnelse af det faglige såvel som det fagsproglige stof. Tosprogede elever har, for manges vedkommende, kun fagundervisningen til at tilegne sig det faglige sprog i tale og skrift, herunder de førfaglige ord, og deres udgangspunkt på andetsproget er ofte utilstrækkeligt i forhold til, hvad der forudsættes i undervisningen og i fagtekster, og det får konsekvenser for deres faglige udvikling. Ethvert fagområde har sit særlige sproglige register, dvs. den sprogbrug eller de sproglige mønstre, der gør sig gældende, når fagfolk bruger sproget, og som er bestemt af fagets genstandsområde og den funktion, faget har. Dette sproglige register kommer til udtryk i bl.a. teksters opbygning, arbejdsformer i klassen, mundtlige og skriftlige formuleringer og det fagspecifikke ordforråd. I billedkunst kan det især dreje sig om en terminologi, som sætter dem i stand at bruge og forstå billedsproget som et kommunikations- og udtryksmiddel og giver dem mulighed for at kunne tale sammen om visuelle udtryk. De fleste elever kan se, hvad et billede forestiller, og dette er et godt udgangspunkt for udvikling af begreber. Desuden kan den produktive side af faget, at "skrive", at udtrykke sig, tilføre nuancer af nonverbal og specifik kulturel karakter og dermed være med til at nuancere det verbale sprog i samtalen om elevbilledet.

Evaluering

Evaluering drejer sig om at måle undervisningens og faglighedens kvalitet. Faglighedens kvalitet måles på, i hvor høj grad og med hvilke varierede midler den faglige undervisning fører frem mod de formulerede mål.

Evaluering af undervisningen kræver, at både lærer og elever er klar over, hvilket udbytte der forventes af undervisningen. Det er derfor nødvendigt, at målene for undervisningen er konkrete, enkle og gennemskuelige både for læreren og eleverne.

Eleverne kan kun evaluere på deres billedproduktive forløb, når de forstår målene for undervisningen. Derfor må eleverne være med i processen, hvor undervisningens konkrete og gennemskuelige mål fastsættes.

På den baggrund kan de under og efter et undervisningsforløb vurdere, om de har nået målene.

I planlægningen af undervisningen må læreren medtænke, hvad der skal evalueres, hvorfor der skal evalueres, og hvordan der skal evalueres.

Løbende evaluering danner udgangspunkt for vejledning af den enkelte elev og for undervisningens videre planlægning.

I relation til evaluering bruges fire termer: test, prøve, vurdering og evaluering, hvor evaluering betragtes som et overordnet begreb, som de andre former er delmængder af.

I faget billedkunst lægges der normalt afstand til begrebet test, idet test ikke vil give mening i faget. Test hænger sammen med kvantitative data, der er baseret på måling. Derimod er prøver, vurdering og evaluering begreber, der kan bruges i billedkunsthaget og af eleven til at give et indblik i undervisnings- og læringsprocesserne. Da der for nuværende ikke findes prøve i billedkunsthaget, vil det være vurdering og evaluering, der benyttes i faget.

Hvad vurderes og evalueres i billedkunsthaget?

Evalueringen i faget billedkunst har fokus på elevernes evner til at fremstille, opleve, analysere, forstå, tolke og anvende billeder og andre visuelle former. Elevens formåen kommer til udtryk i den grad af selvstændighed og variation, de viser ved at skabe plane, rumlige og digitale billeder. De skal være i stand til at kunne undersøge billedmæssige problemer og finde (nye kreative) løsninger samt at kunne kommunikere indhold og betydninger i visuel form.

Der er således tale om, at eleverne skal opøve deres evne til vurdering, afkodning og kodning af æstetisk udtryk og kommunikation, hvilket bl.a. vil sige, at de udvikler følsomhed for kvalitative forskelle.

Den evaluering, der foregår, vil derfor handle om forhold, der ikke kan baseres på kvantitative data, måles og vejes, men må baseres på kvalitative data, der er baseret på vurdering.

Evalueringen skal også være opmærksom på elevens sikkerhed i og evne til at kommunikere i og med billeder for at nå ud med sit budskab.

Andre faktorer, som kan vægtes i en evalueringssammenhæng, er elevernes selvstændige, aktive rolle i den skabende proces, en selvstændighed der dog ofte forudsætter samarbejdsevne og kollektive læreprocesser.

Et område for evaluering er også elevens evne til kritisk at undersøge billeder og visuel kultur og kunne reflektere over billedets udtryk og indhold, herunder billedets rolle i forskellige sammenhænge.

Evalueringen af elevens udbytte gælder desuden elevens viden og kendskab til karakteristiske træk ved den vestlige verdens kunst, visuel kultur, arkitektur og design under forskellige historiske epoker samt kunst- og visuelkulturtraditioner i andre lande. En faktor i denne bedømmelse er elevens evne til at opdage og reflektere over, hvordan kunst og visuel kultur er forskellige og dog flettet sammen i det nutidige billedudbud. Til bedømmelsen hører også, om eleven kan se sin egen rolle som deltager i og medskaber af kultur.

Vedrørende evaluering er det produktivt at medtænke et videnshierarki, hvor man på 1. niveau kan tale om kvalifikationer, der består af basale kundskaber og færdigheder. På et højere niveau, 2. niveau, tales om kompetencer, der er brugen af kundskaber og færdigheder i en social sammenhæng, på 3. niveau, om kreativitet, der handler om, at det først er, når man mestrer kompetencerne, at man kan sætte sig ud over konteksterne og agere innovativt og kreativt, og endelig et 4. niveau, der handler om kultur og dermed dannelse.

Evalueringen handler derfor kort sagt om en evaluering af elevernes visuelle kompetencer og deres evne til at reflektere over denne praksis, og evalueringen skal medføre, at læreren tilrettelægger faglige progressionsforløb.

Læreren må i billedkunstoffaget opøve sin evne til vurdering baseret på de kvalitative data, der foreligger fra eleverne i form af deres skitser og billedprodukter.

Derfor er det vigtigt, at læreren også anskuer evaluering som en didaktisk analyse af sin egen forventede undervisning.

En grundig didaktisk analyse af den forventede undervisning vil få læreren til at reflektere over, hvilke former for viden, der er på spil i et givet undervisningsforløb. I praksis viser det sig ofte, at der sker en regulering af eller et brud med et skitseret undervisningsforløb. Her vil læreren i sin refleksion gennem den didaktisk analyse kunne vurdere, om dette brud eller den korrektion var relevant i forhold til undervisningens mål, som i sidste instans er fagets slutmål.

Evalueringstværktøjer

Alt afhængig af målene kan de forskellige evalueringstværktøjer, som omtales her, tages i brug.

Billedsamtalen

I billedkunstoffaget er der en lang tradition for at arbejde med billedsamtalen som evalueringstværktøj.

Det er et velafprøvet redskab til at vejlede den enkelte elev, og det giver samtidig læreren et overblik over, hvilke faglige felter der skal arbejdes videre med. Denne

billedsamtale fungerer som en tæt dialog mellem den enkelte elev og læreren, mellem en gruppe af elever og læreren og i plenum i klassen mellem elever og læreren. Billedsamtalen foregår både undervejs i selve arbejdsprocessen og som afslutning på et billedkunstofforløb, hvor billedsamtalen kan danne afsæt for et nyt undervisningsforløb.

For at billedsamtalen ikke skal være en tilfældig samtale, bør der forekomme forskellige kategorier af billedsamtaler, der har fokus på de relevante kategorier af vidensformerne, hvilket vil sige: kvalifikationer, kompetencer og kreativitet.

1. Billedsamtale, hvor fokus handler om udvikling af elevens kvalifikationer i billedkunstoffaget. Der er her tale om paratviden og paratfærdigheder, altså basal grundlæggende viden og færdigheder som sanselige erfaringer i omgangen med stoffet eller den viden og færdighed, der eksisterer i forbindelse med håndværket.
2. Billedsamtale, hvor fokus handler om udvikling af elevens kompetence. Her gælder det om, at eleven reflekterer over, hvorledes de basale kvalifikationer anvendes i en social kontekst. Hvordan bruger eleven sin tilegnede viden og sine færdigheder i en social kontekst?

Det er en kendt sag, at de fleste elever i tværfaglig sammenhæng ikke benytter sig af deres billedproduktive kompetence, når de i anden faglig sammenhæng skal gøre brug af billedproduktive processer. Det er derfor væsentligt at sætte fokus på denne problematik.
3. Billedsamtale, hvor fokus handler om udvikling af elevens kreativitet og udvikling af æstetisk refleksion. Her handler det om at få eleven til at undersøge nye løsninger på baggrund af viden, færdigheder og forståelse. Det kan udvikles i et undersøgende, eksperimenterende og skabende billedarbejde, der er tematisk orienteret.

Logbog og portfolio

En udviklende billedsamtale føres på baggrund af dokumentation. Denne dokumentation forefindes i elevens logbog og portfolio, der viser, hvilke grundlæggende kundskaber og færdigheder eleven er i besiddelse af. Portfolien kan ligeledes dokumentere, om disse grundlæggende kundskaber og færdigheder er udviklet til kompetencer, idet portfolien også indeholder visuel kommunikativ dokumentation, fx fotos af udstillinger, Power-Point-formidling af sagforhold, idet vi medtænker, at eleverne viser sine kompetencer ved at dokumentere, at vedkommende kan bruge sine kundskaber og færdigheder i en social kontekst.

Der skelnes mellem to slags portfolio: en *procesportfolio* eller elevlogbog, der viser elevens daglige arbejde, og en *præsentationsportfolio*, der viser værker, udvalgt af eleven selv. Der fokuseres på processer og produkter over en given periode og på evaluering og vurdering i forhold til opstillede mål. Portfolioen kan desuden anvendes i forbindelse med skole-hjem-samarbejdet.

Procesportfolioen eller elevlogbogen kan fx indeholde skitser, udkast, farveprøver, materialeprøver, billedindsamlinger samt skriftlige notater i form af fagudtryk, teknikbeskrivelser, materialenotater, billedkilder samt refleksioner over den billedproduktive proces. Logbogen føres af eleven og bruges af læreren til at få informationer om undervisningen og indsigt i elevens læreproces. Denne elevlogbog/procesportfolio bruges igennem hele skoleforløbet i billedkunst og udvides med en præsentationsportfolio, der viser elevens færdige arbejder, der er udvalgt af eleven selv, og som afspejler elevens bedste præstationer inden for et givet område.

Præsentationsportfolioen viser den enkelte elevs evne til at vurdere og udvælge egne produkter og forudsætter, at eleven udvikler kriterier for kvaliteten i egne produkter. Det er således et værktøj, der er med til at styrke elevens vurdering af sit eget arbejde i forhold til opstillede mål. Dermed kan det også være et redskab for læreren vedrørende den enkelte elevs faglige standpunkt.

Begge typer portfolio er redskaber for både læreren og eleven til at opstille mål for den enkelte elev.

Lærers logbog

Læreren noterer løbende mål for undervisningen og for den enkelte elev samt de justeringer, der måtte forekomme undervejs. Det er en kombination af notater til den daglige forberedende planlægning samt efterfølgende kommentarer til det faktiske forløb. Her noteres de didaktiske overvejelser, samt hvilken evalueringsform der benyttes i forhold til de opstillede mål.

Fysisk eller digital portfolio

Logbøger og portfolioer kan være af fysisk eller digital art. I den digitale portfolio, der ligger på skolens intranet, vil læreren kunne forberede sig hjemme ved at logge sig ind på de enkelte elever og se, hvad der er produceret, og kunne foretage sammenligninger mellem nuværende præstationer og tidligere. I en digital portfolio vil der være mulighed for eleverne at vise præsentationer, videoklip og multimedieproduktioner.

Udstilling

Udstilling kan fungere både som en kommunikationsform og en evalueringsform. Her præsenteres eksempel-

vis færdige produkter, og evt. kan en kort tekst med en beskrivelse af formålet med arbejdet ophænges.

Udstillingen kan også formidle et procesforløb, der viser forskellige faser i det billedproduktive arbejde. Og udstillingen kan bestå af forskellige visuelle udtryksformer, der vægter forskellige aspekter. Fx kan der vises en digital præsentation, der viser skitsearbejdets udvikling til færdigt produkt, eller en video, hvor eleverne performer eller har lavet en abstrakt/lyrisk produktion.

Ved fremvisning og udstilling evalueres således også på, i hvor høj grad eleverne har formået at give deres hensigter eller budskaber visuel form.

I tilknytning til dette vil der foregå en del uformel evaluering, idet eleverne i kraft af udstilling bliver medskabere af et kulturelt og kommunikativt miljø på skolen og i lokalsamfundet og dermed får mulighed for respons fra andre aktører.

Kontinuitet

Skolens billedfag bør være det sted, hvor man gradvist igennem hele skoleforløbet skaber grundlag for at bruge og forstå billeder og andre visuelle fænomener, hvilket medfører en kvalificeret stillingtagen til den betydning, som kommunikeres i forskellige billedformer og genrer og i forskellige kontekster.

I det kontinuerlige arbejde med det faglige indhold og progressionen i billedkunstundervisningen bør læreren føre logbog, der bl.a. kan indeholde klassens årsplan for faget, hvilke emner og temaer der er arbejdet med på hvilken måde, beskrivelser af forskellige undervisningsforløb og elevaktiviteter. Hermed har læreren overblik over, i hvilket omfang de centrale kundskabs- og færdighedsområder bliver tilgodeset, og at der sker en hensigtsmæssig progression i det samlede forløb. Endvidere er en sådan logbog et brugbart redskab i kommunikationen med teamet omkring klassen samt for de lærere, der evt. senere skal overtage klassen.

Den obligatoriske undervisning i billedkunst forløber fra 1.-5. klasse. Undervisningsministeriet angiver et vejledende timetal, der fordeler sig på én ugentlig lektion på 1. og 5. klassetrin og 2 ugentlige lektioner på 2., 3. og 4. klassetrin. Nogle skoler tildeler dog faget 2 ugentlige lektioner på 1.-5. klassetrin.

I et samfund, hvor billeder har stadigt større betydning og hvor de visuelle medier udvikler sig hastigt, er det problematisk, at systematisk undervisning i billedkunstoffaget kun foregår på de yngste klassetrin.

Der er også brug for systematisk undervisning i og omkring pubertetsårene, hvor elevernes tænkning ændrer sig kvalitativt med bl.a. forandringer i selvforståelse og opfattelse af egen identitet som følge. I denne proces

spiller billedmediet en stor rolle, idet billeder kommunikerer indhold, betydninger og meninger, der ikke altid er lige gennemskuelige.

Viden om og færdighed i at fremstille billeder og andre visuelle udtryk er kulturteknikker, som kan udvikle kompetencer og kreativitet. Dette gælder, hvad enten billederne fremstilles på computer, med video- og digitalkamera eller ved at tegne, male og modellere. Vor billedopfattelse og billedbegreb udfordres af den nutidige brug af billeder, hvor bl.a. genrer og medier mixes, og hvor billedmæssige tegn og koder bruges i nye og anderledes kontekster.

En sådan visuel kompetence, der indebærer kompetence i at kode (fremstille) og afkode billeder og andre visuelle former, er ligeledes af betydning i et demokratisk funderet videnssamfund, hvor alle borgere evner at bearbejde de informationer, betydninger og budskaber, vi får gennem billeder og andre visuelle fænomener. Det er væsentligt at kunne forstå, skabe og omskabe visuelle informationer, både de analoge og de digitale, til relevant viden, oplevelse og indsigt i et demokratisk samfund, hvor debatten også føres visuelt.

Linksamling

Fra Undervisningsministeriet

- **Evalueringsportalen**
http://www.evaluering.uvm.dk/templates/velkomst_layout.jsf
Her findes 27 evalueringsværktøjer lige til at bruge og inspiration til evaluering i undervisningsforløb i alle folkeskolens fag.
Der kan hente 9 artikler om evaluering i billedkunst. Klik først på menupunktet *Evaluering i fagene* og derefter på faget *Billedkunst* under *Fag*.
Endvidere kan der læses om elevplaner.
- **KIF Kvalitet - Inspiration - Faglighed**
http://kif.emu.dk/public_browse.do?inodeid=812
KIF-værktøjet er et tilbud til dem, der ønsker at bringe nye metoder til kvalitetsudvikling ind i den daglige undervisningspraksis.

Fra Kulturministeriet

- **Kunstrådets huskunstnerordning**
<http://www.kunst.dk/kunstraadet/boern-unge-kunst/huskunstnerordningen/>
Kunstrådets huskunstnerordning skal fremme børn og unges møde med den professionelle kunst. Her kan søges om tilskud til kunstnerbesøg på skolerne og til ansættelse af huskunstnere, der kan formidle kunst til børn og unge.

- **Børnekulturens Netværk**
<http://www.boernekultur.dk/>
Børnekulturens Netværk er kulturministerens og Kulturministeriets rådgivende organ for børnekultur.
- **Børnekulturportalen**
<http://www.boernogkultur.dk/>
Børnekulturportalen er den elektroniske indgang til børnekulturen i hele Danmark. Den henvender sig til professionelle, der arbejder med børnekultur, og til alle, der interesserer sig for området.
- **Kulturkanon**
<http://www.kum.dk/sw33509.asp>
Via hjemmesiden kan du udforske alle værkerne fra kulturkanonen og hente inspiration til undervisningsforløb med emner fra kulturkanon.
- **Kulturkanon i undervisningen**
<http://uvm.gonesurfing.dk/flora/flora.asp?page=20037>
Her kan hentes undervisningsforløb i tilknytning til kulturkanonen inden for bl.a. billedkunst og arkitektur.

Copyright/Ophavsret

- **Copyright/Ophavsret**
<http://www.emu.dk/gsk/fag/bil/ophavsret.html>
Her på Emu under Billedkunst er samlet link til tekster om copyright/ophavsret omkring billeder, som kan være vigtige i undervisningen.
- **Tegneserieguide om ophavsretten**
http://www.kum.dk/graphics/kum/downloads/Publikationer/Ophavsret_miniguide.pdf
Kulturministeriets mini-guide om ophavsret. Tegneserieguiden kan downloades her i pdf-format. Den er let læselig og egnet bl.a. for eleverne i grundskolen.

Sikkerhedsanvisninger

- **Når klokken ringer - Branchevejledning om risikomomenter i undervisningen**
http://www.arbejdsmiljoweb.dk/Din_arbejdsplads/Undervisning/Materiale_undervisning/Naar_klokken_ringer.aspx
Håndbogen kan hentes her. Arbejdsmiljøhåndbog samler alle kendte arbejdsmiljøregler inden for grundskoleområdet og som samtidig giver råd og vink om den mest hensigtsmæssige indretning af undervisningen og undervisningsfaciliteterne.
På side 64-74 kan der læses om praktisk-musiske værksteder og billedkunst samt på side 81-85 om foto.
- **At-meddelelse nr. 4.01.7 Elevers anvendelse af stoffer og materialer i grundskolen**
<http://www.at.dk/sw4662.asp>

- At-vejledning A.1.1 **Ventilation på faste arbejdssteder – Vejledning om krav til procesventilation**
<http://www.at.dk/sw4609.asp>

Undervisningsmateriale

- Emu – Lærere i grundskolen Billedkunst
<http://www.emu.dk/gsk/fag/bil/index.html>
Her kan du finde aktuelle udstillinger, begivenheder, debatstof, faglig inspiration, gode undervisningsforløb, relevante link og meget mere til faget billedkunst.
- Fagenes Infoguide – grundskolen – Billedkunst
<http://infoguide.emu.dk/CategoryProcessor.pub?catid=7>
Indeholder link til undervisningsforløb, Museer/gallerier/udstillinger, Web billeder/ kunstnerbaser, Teknikker, Teori, Arkitektur/design, Sikkerhed/Miljø, andet og opslagsværker.
- Emu – Elever i 4.-6. klasse Billedkunst
<http://www.emu.dk/elever4-6/fag/bil/index.html>
Her er sider med ting, som elever i 4.-6. klasse selv kan arbejde med i billedkunst.
- e-museum – Billedkunst
<http://www.emu.dk/gsk/fag/bil/museer/danskeem.html>
e-museum er lavet af Undervisningsministeriet og Kulturministeriet. Her findes alle undervisningsmidler, der stilles til rådighed af danske museer og science-centre (fx fra skoletjenesterne).
- Skoven i skolen – billedkunst
<http://www.skoveniskolen.dk/default.asp?m=18&a=0>
Her kan hentes undervisningsforløb til faget billedkunst.
Klik på klassetrin, fag og årstid.
- Arksite
<http://www.arksite.dk/wm1>
Er et netbaseret undervisningsmateriale om arkitektur.
- AT SE KUNSTEN & KUNSTEN AT SE – filmpakke
<http://www.dfi.dk/dfi/undervisning/billedkunst/>
Filmpakke med film til billedkunstundervisningen fra Statens Film Institut
- Skoletjenesten – om Kunst- Arkitektur – Design
<http://www.skoletjenesten.dk/Folkeskole/Kunst-Arkitektur-Design/index.html>
Se her hvad Skoletjenesten kan tilbyde til undervisningen i billedkunst.
- Valhalla
<http://www.valhalla.norden.org/>
Nordisk Ministerråds portal for barne- og ungdomskultur i Danmark, Finland, Færøerne, Grønland, Island, Norge, Sverige og Åland.

Andet fra Undervisningsministeriet

- Rapporten fra “Rådsgruppen til styrkelse af de praktiske musiske fag i folkeskolen”
<http://www.uvm.dk/Uddannelse/Folkeskolen/Om%20folkeskolen/Fokusomraader/Praktiske%20musiske%20fag.aspx>

Foreninger

- Danmarks Billedkunstlærere
<http://www.danmarksbilledkunstlaerere.dk/>
- Landsforeningen Børn, Kunst og Billeder
<http://www.bornkunstogbilleder.dk/>

Formål for billedkunst som valgfag

Formålet med undervisningen i billedkunst er, at eleverne ved at producere, opleve og analysere billeder bliver i stand til at iagttage, reflektere, bruge og forstå billedsprog som et kommunikations- og udtryksmiddel.

Stk. 2.

Eleverne skal i arbejdet med plane, rumlige og digitale billeder tilegne sig færdigheder i og viden om kunst, medier og andre visuelle udtryks- og kommunikationsformer som grundlag for at udtrykke sig gennem billeder og andre visuelle former.

Stk. 3.

Som deltagere i og medskabere af kultur og som del af deres kreative udvikling og æstetiske dannelse udvikler eleverne deres kundskaber om kunstens og mediekulturens billedformer, som de fremstår i lokale og globale kulturer.

Slutmål for billedkunst som valgfag

Efter 8. og 9. klassetrin

Billedfremstilling

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- udtrykke sig i plant, rumligt og digitalt billedarbejde
- anvende praktiske erfaringer og teoretisk viden om formsproglige elementer som form, farve og komposition i billedarbejde
- eksperimentere med billedudtryk og benytte kombinationer af visuelle former i den billedskabende proces
- undersøge, eksperimentere med og anvende forskellige kulturers visuelle udtryk i billedarbejde
- undersøge og arbejde med relationen mellem form og funktion inden for arkitektur og design.

Billedkundskab

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- iagttage, beskrive, fortolke og vurdere billeder
- analysere og reflektere over forskellige fagområders brug af visuelle fremstillinger
- analysere og reflektere over mediernes brug af visuelle fremstillinger til belysning af forskellige sagforhold
- undersøge samtidskunstens funktion og potentiale i samfundet
- undersøge og reflektere over arkitektur og designs betydning for bæredygtig udvikling.

Visuel kommunikation

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- kommunikere betydninger, meninger og holdninger i visuelle udtryk
- præsentere egne visuelle projekter mundtligt og ved udstillinger i det offentlige rum
- vælge og anvende forskellige billedformer i formidlingen
- bidrage med visuelle udtryk i kulturprojekter i eller uden for skolen
- udvikle elevernes visuelle og kommunikative kompetencer inden for det multimediale område.

Læseplan for billedkunst som valgfag

På baggrund af de erhvervede visuelle kompetencer i det obligatoriske forløb videreudvikler eleverne deres færdigheder og indsigt i visuelle kultur- og kommunikationsformer.

Der arbejdes også på dette trin med treklangen billedfremstilling, billedkundskab og visuel kommunikation ud fra emner og temaer, der er væsentlige for børn og unge, ligesom der arbejdes med både med plane, rumlige og digitale billeder.

Der lægges vægt på, at eleverne udvikler deres kommunikative kompetencer, så de mestrer og forfiner billedudtrykkene, idet de får mulighed for at fordybe sig i den kunstneriske proces.

Der tages udgangspunkt i elevernes personlige billedfascinationer, i de billedkulturer, eleverne deltager i, og i samtidskunstens billedformer.

Elevernes evne til refleksion og abstrakt tænkning giver nye muligheder for at arbejde i længere og mere komplekse forløb, hvor flere medier og formsprog inddrages i udforskningen af en tematik. Elevernes erfaringer med netbaserede digitale medier er en væsentlig ressource, som bør bruges både i produktion og i cirkulation af visuelle produkter.

Billedfremstilling

Undervisningen videreudvikler de erfaringer og den viden, som eleverne har tilegnet sig gennem billedskabende arbejde i den foregående fase.

Der lægges stadig større vægt på at udvikle et differentieret formsprog, og eleverne opmuntres til en stadig udvikling af og eksperimenteren med udtryksformer, teknikker, medier og materialer.

Billedarbejdet tager udgangspunkt i temaer og formsprog, der optager og fascinerer eleverne, og sigter på at give eleverne nye muligheder for at udforske, udvikle og nuancere disse. Det kan fx være temaer som helte, heltinder, venskab, kærlighed, konflikt og miljø, og det kan være skildringsformer og formsprog som iagttagelsestegning, computergrafik, tegneserier, herunder Manga tegning, mobile billeder, Body Painting, Street Art, spiluniverser og lignende.

Det er imidlertid også vigtigt, at undervisningen udfordrer eleverne ved at præsentere dem for andre typer af billeder, temaer og teknikker, fx billeder fra andre kulturer og samtidskunstens sammensatte og idébaserede udtryksformer, som eleverne kan gå i dialog med igennem parafrase, hvorved både tema og formsprog kan nytolkes.

Der lægges vægt på, at eleverne arbejder med at kombinere forskellige udtryksformer, billeder, musik, lyd og tekst i kommunikativ form.

Gennem denne fase opfordres eleverne til at udarbejde billedprojekter i samarbejde med andre.

Eleverne får her mulighed for at

- skildre virkeligheden og forestillinger, fx drømme og utopier, i skitser og billeder
- anvende de tre skildringsformer og iagttagelsesmåder *fantasi og forestilling*, *iagttagelse* samt *form og struktur* i en vekselvirkning
- skærpe deres iagttagelsesevne ved brug af forskellige synsmåder, fx betragterens rolle, positionering og forskellige blikke på et sagområde
- vælge hensigtsmæssigt mellem forskellige metoder, teknikker og materialer, som tager udgangspunkt i billedets indhold
- anvende skitser og tegnetoder hensigtsmæssigt i relation til den kommunikerende hensigt
- eksperimentere med billedfladen og billedudtrykket med hensyn til form, farve, komposition, symboler og materialer i fremstillingsprocessen
- modellere, sammenføje eller udhugge former
- undersøge og eksperimentere med formers og farvers relationer, fx inden for design og arkitektur
- eksperimentere med små tredimensionelle rum, fx modeller, panoramaer og tableauer
- eksperimentere med dannelser af rum, fx installation, video og hjemmesider
- anvende og eksperimentere med de digitale værktøjer inden for video, animation og computergrafik
- anvende og eksperimentere med multimediale udtryksformer
- eksperimentere med forskellige kulturers visuelle udtryk.

Billedkundskab

Der arbejdes videre med, at eleverne oplever, analyserer, fortolker og vurderer egne og andres billeder og visuelle udtryk både fra lokale og globale kulturer.

Den faglige terminologi i forbindelse med analyse, samtale og produktion udvides og nuanceres, og billedsamtalen koncentrerer sig om billeders indhold, form/medie og funktion samt forskellige kulturelt bestemte synsmåder.

Elevernes kendskab til genrer, stilarter og udtryksmedier udvides og nuanceres.

Eleverne får her mulighed for at

- iagttage, beskrive, fortolke og vurdere billeder og øvrige visuelle udtryk, herunder design og arkitektur
- analysere og reflektere over visuelle fremstillingsformer og funktion inden for forskellige fagområder
- opbygge forståelse for forholdet mellem indhold, form, materialer, teknik og funktion i billeder og visuelle medier
- kategorisere billeder efter synsmåder, temaer, perioder eller andet
- sætte kunstværker og et udvalg af værker fra andre billedkategorier i relation til deres eget billedarbejde
- undersøge og vurdere relationen mellem form og funktion i arkitektur og design
- udbygge og udvide kendskabet til forskellige kulturers billeder og billedbrug.

Visuel kommunikation

Der lægges vægt på, at eleverne videreudvikler deres kommunikative kompetencer, så de nuancerer og gradvist mestrer forskellige visuelle udtryksformer.

Gennem varierede visuelle medier, udtryks- og billedformer eksperimenterer eleverne med at formidle iagttagelser, informationer, tanker, forestillinger og holdninger til andre.

Det er derfor centralt, at elevernes visuelle kommunikative fremstillinger indgår i forskellige formidlingsmæssige sammenhænge i og uden for skolen, fx ved at fremstille hjemmesider, præsentationer, udveksle billeder på nettet med andre samt gennem virtuelle og fysiske udstillinger.

Eleverne får her mulighed for at

- kombinere tekster og billeder i et enkelt layout i fysiske og digitale medier, så de understøtter kommunikationen
- undersøge og udnytte forskellige visuelle virkemidler i forbindelse med præsentationer
- afprøve og vælge mellem forskellige digitale platforme og præsentationsformer
- eksperimentere med multimedial kommunikation i fysiske og virtuelle miljøer.

Undervisningsvejledning for billedkunst som valgfag

Rumligt arbejde	45
Installation	45
Performance og social intervention	46
Eksempel på undervisningsforløb	46
Landskabet	47
Arkitektur	48
Billedkundskab	48
Visuel kommunikation	49
Linksamling	52

På dette niveau bør eleverne arbejde i dybden med udvalgte billedformer inden for kunstens verden, herunder samtidskunstens, og stifte bekendtskab med billedverdens mangfoldighed og udbredelse i forskellige dele af samfundslivet.

Billedkunstoffaget skal omfatte viden om de måder, hvorpå billeder er blevet anvendt gennem tiden, hvordan et objekt eller en begivenhed er sammensat for at give en bestemt oplevelse og om, hvorledes man som beskuer kan se på billeder med forskellige blikke.

Tidens billedstrøm bevirker, at eleverne hele tiden møder andre personers eller grupperingers visuelle forestillinger og fremstillinger. Eleverne lærer at iagttage, afkode og reflektere over den visuelle kunst og kultur omkring sig og får mulighed for selv at formulere sig i forskellige formsprog og dermed være medskabere af visuelle udsagn og deltage i den visuelle debat.

Der tages udgangspunkt i den enkelte elevs formsproglige forudsætninger med henblik på at udvikle et varieret formsprog.

Billedkunst kan med alle sine arbejds-, udtryks- og kommunikationsformer tilføje en visuel kulturel og kunstnerisk dimension i tværfagligt samarbejde og i forbindelse med projektarbejdsformen.

Faget er også på dette trin bygget op om de fem virksomhedsformer: oplevelse, udtryk, håndværk, analyse og kommunikation, som samtidig er retningsgivende for lærerens valg af indhold.

På de ældste klassetrin har eleverne mulighed for at arbejde i dybden med emner og temaer, der udvikler deres kompetencer i at udtrykke sig og kommunikere. Der kan bl.a. arbejdes med billedformer, der fascinerer eleverne, og det er lærerens opgave at udfordre eleverne, så de tænker i nye baner.

Emnerne tematiseres, så de rummer en eller flere problemstillinger, og der tages også på dette niveau udgangspunkt i, at emnerne skal opfattes som centrale og vedkommende for eleverne.

Fordybelsen i et eller flere emner skal resultere i et konkret værk, der indgår i en kommunikativ sammenhæng. Holdets værker bør vise en bred variation af udtryksformer inden for plant, rumligt og digitalt billedarbejde, og den enkelte elev bør fordybe sig i flere udtryksformer, så eleven udvikler formsprog og differentierer brug af medier og udtryksformer som fx video, multimedie, skulptur, maleri og tegning.

Følelser, sansninger, oplevelser og ideer er af personlig karakter, og derfor er det vigtigt at holde eleverne fast i at tage sig selv alvorligt i forhold til det indhold, de vil

lave billeder om, og medvirke til at gøre dem bevidste om deres synspunkt og position i forhold til indholdet.

Et godt valg af udtryks- og kommunikationsform er bestemt af elevernes grundige arbejde med emnets indhold. Arbejdet med udtryksform og værk forudsætter, at eleverne har gjort sig klart, hvordan man formidler et budskab.

Elevgruppens billedfascinationer er tit knyttet til de digitale billedformer, fx musikvideoer med hurtige billedskift, forskellige slags computerspil og grafiske udtryksformer. Betagelsen af billederne skaber interesse for billedsproget, så eleverne får lyst til at udtrykke sig om væsentlige temaer i deres eget liv: om kærlighed, had, sorg, svigt, vold, venskab, uvenskab, forelskelse samt forhold til ungdomsgrupper og egen identitet.

Er eleverne fx i gang med et større emnearbejde om "de unge fredag aften", kan arbejdet her tage sit udgangspunkt i, at eleverne undersøger forskellige sider af nutidens danske ungdomsidentitet ved at fotografere og stille skarpt på de unges festkultur.

Fotografierne kan herefter bruges som dokumentariske og sociologiske skildringer af en verden, som er skabt til og af de unge selv.

Der kan opstå behov for studier af fotografiske tendenser, fx fra 1960'erne til i dag.

Eleverne kan undersøge kunstfotografiet, reklamefotografiet og familiefotografiets stiltræk.

Sådanne studier kan ligeledes danne basis for eksempler på kunstnerisk brug af foto. I Danmark arbejdede fx Kirsten Justesen, Lene Adler med snapshotfotografiet i 1970'erne. I udlandet ses fx Nan Goldin, der i midten af 80'erne præsenterede sine antiæstetiske, sjuskede familiefotos. Fra 90'erne kan fx nævnes Tal R's private, skæve og (bevidst) dårlige farvesnapshots. Grænsen imellem ikke-kunst og kunst undersøges, hvorved selve kunstbegrebet udfordres.

Eleverne kan undersøge fotografiets tekniske formelle side. Hvordan skaber man billeder fra gamle negativer? Hvordan skaber man billeder fra et digitalkamera?

Kunstens mange genrer inddrages i undervisningen, fx ved besøg på museer og gallerier eller ved billedfremvisning og billedsøgning på internettet.

Billedpræsentationer kan give eleverne lyst til at gribe æstetiske mønstre og lyst til at eksperimentere med nye former og til at improvisere med dem. Herigennem kan de æstetiske udtryk og oplevelser i kunst og i medier bidrage til at inspirere elevernes egne æstetiske udtryks- og kommunikationsprocesser.

Fotomathon er et eksempel på en enkel fotoopgave, der udfordrer til kreative løsninger. Eleverne skal på en nærmere fastsat tid fotografere motiver inden for et bestemt emne. Emnerne kan fx være: "Farverig", "Humor", "Set på vejen", "Sol i byen", "Et åndehul", "Tidens tegn", "Tæt på natur", "Vand", "Genial konstruktion" osv.

"Farverig". Foto Nicolai og Caroline, Holbergskolen. "Et Åndehul", Amanda, Holbergskolen.

Rumligt arbejde

Der arbejdes med modellering og senere støbning af fabeldyr i et projekt med 9. klasse på Thorvaldsens Museum. Foto: Ingelise Flensborg.

Kandinsky skulptur – Fra plant billede til rumlig form

Postkort med Kandinsky, Legér eller Miro bruges som udgangspunkt. Opgaven er at omdanne det motiv, der er på postkortet til en skulptur – en rumlig form. Eleven må forestille sig, hvordan skulpturen ser ud fra de andre sider. Der må findes løsninger og ideer til, hvordan man kan vise det, man ser, og der må måles og føjes sammen, så flader og kanter kommer til at passe. Skulpturen farvelægges efter den farvepalet, der er på postkortet.

Eleverne i valgfag kan arbejde med nutidige skulpturer, der er udstillet på kunstmuseet, eller de kan undersøge skulpturer i byen. De tildeles hver et område og tager

"Kandinsky Skulpturer". Foto: Lykke Andersen.

fotos af de skulpturer, de finder interessante. Senere på skolen udstilles elevernes fotos af skulpturerne, og eleverne begrundes deres valg af skulpturer, idet der fokuseres på de aspekter ved skulpturen, som eleverne finder interessante. Dette kan enten være skulpturens ide eller specielle formkvaliteter. I det videre arbejde kan disse aspekter gøres til genstand for undersøgelse.

Eller eleverne kan arbejde med skrot som udgangspunkt for et tematisk forløb om *ensomhed blandt mennesker* eller *isolation af mennesker*.

"De gamles ensomhed og ubrugelighed". Billedkilde: Ingelise Flensborg.

Installation

I arbejdet med rumlig form kan eleverne udfordres ved også at undersøge de problemstillinger, som samtidens installationskunst fremviser, og evt. parafrasere over

disse. Eller de kan lave en installation, der fx omhandler identitet eller kulturelle tilhørsforhold. Hvilke objekter er nødvendige, og på hvilken måde skal de placeres i et rum, for at der kan skabes og opstå betydning, idet eleverne medtænker, at en installation ikke er en genstand, der ses, men et sæt af genstande eller elementer, der er placeret i et rum, og hvor bevægelsen i rummet mellem elementerne skaber en fortælling og dermed en betydning for afkoderen. Elementerne til brug i installationen kan være ready-mades, tekster, billeder og genstande fra omverdenen, og det vil være en udfordring for eleverne at frembringe et rum, der inviterer beskuerens krop til at involvere sig i oplevelsen af installationens rum.

Dagligdags foreteelser og gøremål kan undersøges og afprøves med installationens formsprog, idet man udfordrer de vant forestillinger. Fx kan der arbejdes med ventesalen eller måltidet hjemme eller ude som emne for en installation. Eller eleverne kan lade en dagligdags genstand være udgangspunktet, som fx en stol, dør, skoletaske eller lignende, der evt. reflekterer genstandens symbolske indhold og ud fra dette opbygge en installation, der inviterer til oplevelse og refleksion. Arbejdet bør foregå som gruppeprojekter, hvor eleverne både ideudvikler, reflekterer og producerer i gruppen.

Performance og social intervention

Eleverne kan også intervenere i det offentlige rum, fx ved at skabe små visuelle ændringer, der gør de forbipasserende opmærksomme på en problemstilling. Eleverne spørger fx beboerne i et boligområde om hvilket sted i området, de allerbedst kan lide og hvorfor. På hvert af stederne placerer de et lille visuelt tegn, fx et hjemmelavet klistermærke, og de tager billeder af stedet. På klistermærket er et symbol og en henvisning til en hjemmesideadresse, hvor klassen lægger billederne af stederne ind sammen med beboernes små fortællinger. Desuden diskuterer eleverne, hvad det var for kvaliteter, beboerne fremhævede, og hvad de selv ville vælge. På den måde lærer eleverne, at det visuelle og det sociale spiller sammen, og at visuel intervention kan danne udgangspunkt for social interaktion.

Eksempel på undervisningsforløb

Kontinuitet og forandring: Billeder på billeder på billeder

Formålet er her at undersøge, hvorledes billedelementer kan "vandre" fra ét billede til et andet og danne udgangspunkt for kontinuitet og forandring i betydningsproduktionen, afhængigt af medie, tema og kontekst. At udforske forskellige billedfremstillingsteknikker i et længere, samlet forløb.

Som udgangspunkt for forløbet skal man bruge et stort udvalg af billeder. Det kan være, at læreren medbringer

en masse små billeder (udklip, print, postkort osv.) og spreder dem ud på et stort bord. Herefter vælger hver elev et billede, som umiddelbart "tænder" ham/hende – måske fordi det er flot, måske fordi det minder om noget særligt, måske fordi han/hun ikke forstår det. Når billedet er valgt, fremviser eleverne deres billede og fortæller, hvad der fik dem til at vælge netop det billede.

Næste skridt er at lave et nyt billede ud fra det valgte billede, fx en farvelagt tegning. Her vil det ofte være en god ide at starte med en form for "kopi" med henblik på at udforske billedets elementer nærmere og med henblik på at arbejde med iagttagelsestegning ud fra eksisterende billeder. Eleverne starter fx med at lave en blyantsskitse i A4, hvorefter de laver en farvelagt tegning i A3-format. Alt efter forlæggets karakter må læreren naturligvis hjælpe med at gøre "kopieringen" mulig, fx ved at detaljer udelukkes, mens andre fremhæves.

Kopiering af mandeansigt. Foto: Ingelise Flensborg.

De færdige billeder diskuteres. Hvilke nye kvaliteter tilførte "overførslen" i forhold til det oprindelige billede? Hvilke gik tabt? Hvilke dele eller temaer i det nye billede kunne eleven umiddelbart tænke sig at arbejde videre med?

Nu arbejdes der så videre i et nyt medie, *assemblage*, hvor eleverne skal skabe en tredimensional genstand ved at sammensætte forskellige eksisterende genstande, som de enten medbringer eller finder på skolen. Her kan eleven tage udgangspunkt i et element i sin tegning, fx et motiv eller et tema og/eller i et formelement, fx en farve. Nu øges abstraktionsniveauet betydeligt: Hvordan omsætter jeg min tegning til en genstand? Hvad betyder de forskellige "ready-mades", jeg bruger i min assemblage hver for sig og sammen? Hvordan kan de sammenføjes, så det giver mening for mig selv og andre?

Igen diskuteres såvel processen som produkterne, og disse sættes i relation til elevernes billederfaringer i øvrigt. Kender de andre eksempler på, at genstande skifter betydning, når de sættes sammen med andre genstande? Læreren sætter evt. forløbet i relation til assem-

blage i kunsten ved at vise eksempler fra fx surrealismen og samtidskunsten.

I forløbets sidste fase arbejdes der digitalt med foto og billedbehandling. Eleverne fotograferer deres assemblager fra forskellige vinkler og i forskellige udsnit, alt efter hvad de gerne vil fremhæve – betydningsmæssigt og/eller formmæssigt. Fotografierne behandles herefter i computerens billedbehandlingsprogram, fx med henblik på at skabe en digital collage (hvilket er forholdsvis enkelt rent teknisk). Det kan være, at eleverne også scanner det oprindelige billede og deres tegning ind med henblik på at anvende disse i collagen. Som ved de tidligere delforløb er det afgørende, at eleverne fastholder en bestemt tematik, enten den oprindelige eller en videreudvikling af denne. Det må ikke blive til ren teknisk øvelse.

Endelig præsenterer eleverne den samlede produktion ved en udstilling eller fremlæggelse, fx for forældre eller andre elever. Hver elev giver sin “udstilling”, og evt. de enkelte produkter, en titel og laver evt. en kort skriftlig eller mundtlig redegørelse for processen.

Landskabet

Menneskers forhold til naturen er siden de tidligste perioder i kunsthistorien blevet vist gennem de landskabsbilleder, de har lavet. Landskabet har vist de guddommelige ideer, Guds kraft, magt og perfektion og landskabet. Der kan diskuteres følgende: Hvad er et landskab, hvordan ser et landskab ud, hvorfra har vi vores syn på landskaber, hvordan ser landskaber ud forskellige steder i verden osv. Herefter tager eleven stilling til, hvordan elevens udkast til en landskabsfortælling kan være. Og senere igen: hvad kan gøres bedre, hvad kan jeg lære af andre? Og i slutningen af forløbet: hvorfor valgte jeg, som jeg gjorde, og hvilken virkning har jeg opnået?

Se fx på 6 udvalgte landskabsmalerier/installationer og identificér, hvilken historie de fortæller om landskabet. Bland farver, der ligner dem, der kan findes på billederne. Eleven har nu en palet, dvs. en samlinger af farver, der nu skal bruges til at lave elevens egne landskaber.

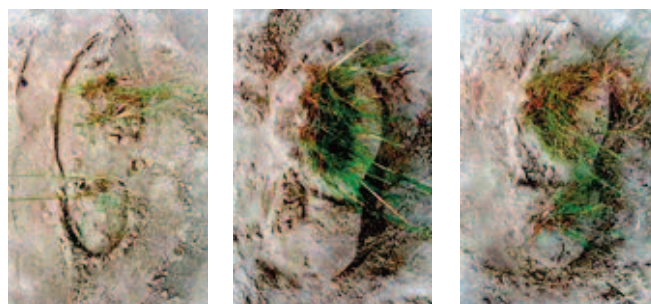
Lad eleven vælge en palet i overensstemmelse med det syn på landskaber, som eleven ønsker at udtrykke. Sæt et A2-papir på et staffeli, og lad eleven male fx et vildt landskab til musik. Herefter kan males et vildt landskab med rolige og afdæmpede pastelfarver. Hvad bevirker farven for opfattelsen af landskabet nu?

Find et roligt ferie billede af et landskab, enten fra det private fotoalbum eller fra en turistbrochure. Lad eleven tegne det op med blyant på et stykke A3-papir af god kvalitet og dernæst male billedet med rene, klare farver eller med jordfarver. Hvad bevirker farvevalget for indtrykket af landskabet?

Lav en lille turistbrochure for folk, der ønsker en anderledes rejse. Sæt forandrede landskaber ind i brochuren, og lad eleven forestille sig et andet univers. Her er det væsentligt, at læreren medbringer nogle turistbrochurer og viser nogle billeder af fx Per Kirkeby eller Maja Lisa Engelhardt, så eleverne kan se nogle eksempler på nutidigt landskabsmaleri.

Ligeledes kan læreren vise eksempler på landart, hvor indgreb i landskabet skaber nye betydninger, som fx den landart, der er skabt på Tickon på Langeland, på Krakamarken ved Randers, i Marselisborg Skov af Jørn Rønnau, eller vise internationale landart kunstnere som fx den finske Olavi Lanu, den engelske Andy Goldsworthys og den amerikanske Robert Smithson.

Eleverne får til opgave at lege med forskellige tegn i et givet område. De undersøger områdets karakteristika, og bruger materialer fra stedet. Hvad sker der, hvis man fjerner noget, flytter om på noget eller tilføjer noget? Eleverne drøfter de forskellige betydninger, der opstår, når forskellige virkemidler bruges. Der tages fotos af processen undervejs og af de færdige værker. Fotodokumentationen udstilles på skolen eller fremvises på skolens hjemmeside.

“Spor i sandet”. Foto: Alice Carlslund.

“- der flyttes på materialerne”.

“- der fjernes materiale”. Foto: Alice Carlslund.

Arkitektur

I tværfaglige sammenhænge kan der i arkitekturforløb arbejdes dybtgående med arkitekturens tilblivelsesproces. Eleverne har fx fået udpeget en aktuel byggegrund, som de ønsker at anvende til et ungdomshus, et musikhus eller en luksusvilla. Grunden besøges, og eleverne kan registrere forhold ved arealet som fx størrelse, form, niveauforskelle, lyde, lugte m.m. De noterer sig beplantning, der skal bevares, udsigtsforhold og de eksisterende bygningers stil og farver. Der fremskaffes matrikelkort fra teknisk forvaltning.

Eleverne udformer nu i grupper et byggeprogram med optimale krav og store ønsker med hensyn til funktionelle og æstetiske krav som rumindretning, størrelse, placering på grunden, forhold til eksisterende byggeri, farver, materialevalg m.m. Hvordan skal kravene vægtes mellem det funktionelle og ønsket om en arkitektonisk perle?

Eleverne bygger modeller i et givet størrelsesforhold. Modellerne evalueres, og samtalens spørgsmål kan fx handle om, hvorvidt den ønskede funktion opfyldes, og hvordan beliggenheden er på grunden, og hvilke fortrin og ulemper de enkelte løsninger har.

Erfaringerne kan være et vigtigt grundlag for elevernes personlige engagement i deres fysiske omgivelser og kan give eleverne forudsætninger for at deltage i den demokratiske debat om lokalplaners udformning. De unges fascination af visuelle produkter, hvor billeder, lyd, tekst, tale er integreret i meddelelsens form, er en velegnet referenceramme for eleverne til at arbejde med billedudtryk og præsentationer ved hjælp af multimedia.

Eleverne kan fx arbejde med et emne om deres bymiljø. De arbejder med forskellige udsnit af byen og dens liv og vælger en præsentation af det valgte aspekt, behandlet positivt/negativt set fra forskellige synsvinkler: den unge selv, de arbejdsløse, de handicappede og pensionisterne.

Til arbejdet anvendes computer, kamera, lydudstyr og det for produktionen nødvendige multimedie-program.

Holdet kan også undersøge bymiljøet med henblik på fremstilling af en turistbrochure for en bestemt gruppe mennesker. Her fotograferes de udvalgte områder, og der lægges beskrivelser ind om historiske facts og oplevelsesmuligheder. Sammensætningen af billeder og tekst kan diskuteres under processen, så den optimale information opnås.

Billedkundskab

Billedanalyse/billedsamtale er en videreudvikling af, hvad der arbejdes med på det obligatoriske forløb. Der lægges vægt på samtaler om væsentlige kunstværker i kulturen. Der tænkes her på billeder, der har været stildannende og banebrydende eller på anden måde er blevet kendetegnende for vor kultur, fx Kirsten Justesens tematiseringer af kvindebilleder, Kenneth Balfeldt og Superflex' sociale handlinger eller forskellige tankevækkende installationsværker fra samtidskunsten.

Eleverne skal kunne udtrykke sig verbalt om billeder. Som udgangspunkt for billedsamtalen må læreren gøre sig klart, hvilke sider af et billede der skal lægges vægt på. Det er væsentligt, at eleverne lærer at beskrive og reflektere over, hvad de ser på et givet billede, og hvordan billedet relaterer sig til en given kontekst. Herved kan de opnå kompetence i at vurdere og anvende billeder i forskellige former for udtryk og til formidling inden for forskellige fagområder og i tværgående projektarbejder.

I denne sammenhæng er en væsentlig kompetence at kende til og arbejde med forskellige kriterier for at kunne kategorisere billeder. Billedkategorisering kan fremme kendskab til ligheder og forskelle i billeders udtryk og anvendelse i såvel et lokalt som et globalt perspektiv. Ligeledes kan det perspektivere elevernes oplevelser af samtidens kunst, som de møder gennem besøg på udstillinger eller over nettet.

En vigtig dimension af billedsamtalen omhandler kunstens funktioner i dagens samfund og i tidligere tider for at reflektere over betydningen af disse i et kulturperspektiv.

Dagens kunstnere arbejder på en anden måde end tidligere, og der er derved udviklet andre begreber om kunst, som i en pædagogisk sammenhæng er yderst velegnede. Dagens kunstnere har ofte som projekt at ville forbedre arbejds- og livsbetingelserne. Hvor kunsten tidligere skulle bebude en bedre verden, skaber den i dag modeller af mulige små universer, sociale mellemrum, hvori der kan foregå noget, som er godt for samfundet – kunstværket bliver et socialt mellemrum.

Der tales om en relationel kunst, som beskæftiger sig med de menneskelige interaktioners sfære, som ikke er privat og autonom, men som består af kunstneriske

Gormleys værk opleves.
Billedmateriale: Ingelise Flensburg.

praksisser, hvor mødet mellem beskuer og værk er det centrale, og hvor kunstneren ofte iværksætter begivenheder, der skal gøre noget bedre. Billeder er her ikke længere et produkt i sig selv, men et aktivt forhold mellem mennesker og komponenter i en social sammenhæng.

Forskellige fagområder benytter forskellige billeder, der udsiger noget om fagsynet. Eleverne kan arbejde med forskellige læremidlers billeder og artefakter (skolebøger, netbaserede læremidler, digitale læringsspil osv.) og analysere og reflektere over brugen af visuelle fremstillinger i disse. Her kan de arbejde med sammenstillinger af billeder, der viser forskellige syn på det samme sagsforhold. Ligeledes kan eleverne arbejde med, hvordan det samme billede kan skifte betydning i skiftende kontekster.

Visuel kommunikation

Der arbejdes videre med at udvikle elevernes kompetencer i at kunne kommunikere visuelt. Der bygges således oven på den erhvervede viden og færdighed fra det obligatoriske forløb.

Det er væsentligt, at eleverne lærer, at tegn, brugt i forskellige kontekster, skifter betydning og kan betyde noget helt andet end deres oprindelige referentielle betydning. "En stol" skifter fx betydning alt efter, hvilken kontekst den placeres i, og alt afhængig af konteksten kan den helt miste sin referentielle betydning som et begreb om stol og udelukkende referere til overliggende betydningslag. Tegn lægges oven på tegn, og der foregår således en flertydig betydningsdannelse, hvor virkeligheden ikke længere skildres med entydige begreber.

I billederne lægges lag på lag af forskellige tegn, der på forskellig vis har reference til forskellige virkeligheder, der hver især kræver sit eget sæt af begreber for at blive forstået. Denne udforskning af forskellige betydningslag ses fx hos Lisa Rosenmeier, der udstiller Billboards i det offentlige rum. I hendes fotos er tegnene flertydige, idet de refererer til forskellige virkeligheder. Vi tvinges som iagttagere til at stille spørgsmål, om billederne er kunst eller reklame, og hvad det betyder, hvis det er det ene eller det andet? Betragteren tvinges til at skifte iagttagelsesposition for at kunne afkode billederne og ligeledes til at reflektere over kriterierne for iagttagelse.

I valgfaget må eleverne lære at håndtere denne postmoderne tegnproblematik.

Fx kan eleverne under emnet *Byliv* vælge at portrættere deres by på den måde, at de i tomandsgrupper portrætterer et udvalgt sted, der så udgør gruppens bidrag til et større "fællesportræt" af byen. Stedet kan være en bygning, en plads, en café, et varehus, en slagter, en grønthandler osv. Med eller uden mennesker. Med afsæt i det konkrete sted får eleverne i første omgang til opgave at iagttage og registrere stedets *farver* og forskellige andre *visuelle fremtrædelsesformer* på stedet. De laver farvenotater og benytter digitale billeder og video til at registrere karakteristiske visuelle fænomener på stedet, herunder bogstaver, tegn og ikoner. Om nødvendigt suppleres de visuelle notater med verbale notater. Med udgangspunkt i dette materiale skal eleverne formidle et signalement af

stedet, og eleverne får mulighed for at vælge forskellige billedformer til deres formidling.

Der kan udformes en folder med billeder, farveprøver, tekst, der redegør for karakteristika ved det valgte sted. Der kan udformes et digitalt billede (en montage skabt af billeder lag på lag eller ved at sammenklippe billeder), hvor de to elever i gruppen selv indgår i billedet, så de relaterer sig selv til fænomenet "Byliv", eller der kan udformes et billedforløb (animation eller video på max. 45 sek.).

Eller eleverne kan vælge at bearbejde de indsamlede tegn på en sådan måde, at de bevidst arbejder med de forskellige tegns flertydighed. I hvilke andre sammenhænge kan tegnene bruges? Hvad sker der, hvis konteksten ændres?

Livstegn – et puslespil: Et eksempel på, hvorledes eleverne kan arbejde med tegn

Livstegn kan betyde tegn på liv. Man giver livstegn fra sig, sætter spor i livet osv. Eleverne finder selv på flere betydninger. Opgaven kan evt. formuleres som: "Sæt tegn på dit liv" – Hvem er du, og hvad vil du gerne huskes for?

Eleverne fik hver en puslespilsbrik og skulle på hver deres brik ved hjælp af maleri, foto og collage lave deres personlige udtryk om dem selv. Det kom der mange spændende og unikke puslebrikker ud af. Samlet til et stort puslespil blev det 9.-klassernes aftryk – deres fælles Livstegn.

Det samlede puslespil blev udstillet på skolen, og mange kiggede og nikkede genkendende: Nå – ja, ham kan jeg da godt huske, var han ikke ret god til fodbold??? Eller var det ikke hende, der sang så godt??

"Sæt tegn på dit liv". Foto: Lykke Andersen.

Materialer

2 stk. 6 mm MDF-plade 122 x 244 cm
Stiksav, lim, maling, oliekriftfarver, ugeblade, aviser, billeder, eleverne henter fra internettet, glimmer, spejle, limlak

Man kan også lave brikkerne i masonit eller tykt stift pap.

Fremgangsmåde

Læreren har tegnet puslespillet op hen over de to MDF-plader.

Saver brikkerne 1 cm inden for den streg, som angiver puslebrikken.

Eleverne vælger deres brik.

Brikken er markeret med en pil, som viser, hvad som er opad og forside.

Eleverne gør sig overvejelser over, hvad de gerne vil huskes for, hvad andre kender mig for, hvad er jeg god til, hvad kan jeg li' af alle mulige forskellige ting, hvad betyder noget for mig, hvad er min drøm.

De tegner og maler selv.

Finder billeder i blade og på nettet.

Kanterne på brikkerne får en ens kant – dygtige elever kan lave det på alle brikkerne, eller læreren gør det.

Brikkerne monteres på to andre MDF-plader med ca. 1 cm's afstand mellem brikkerne.

Pladen har fået en farve.

Brikkerne sættes fast med søm.

Der monteres en ramme.

Oneness: Et eksempel på, hvorledes eleverne kan gå i dialog med et samtidskunstværk

På Aros, Århus Kunstmuseum, blev der i foråret 2008 vist en særudstilling med den berømte japanske kunstner Mariko Mori, født i Japan i 1967. Udstillingens titel *Oneness* refererede til den samhørighed, der kendetegner Moris verdenssyn og hendes måde at arbejde på. Hendes arbejder er præget af højteknologi, og selv ifører hun sig futuristiske designs og iscenesætter sig selv i fotografiske opstillinger, der har referencer til både popkultur, religion, japansk kultur, teknologi og science fiction.

I en periode på i alt 44 lektioner (4 lektioner pr. gang) arbejdede eleverne (8.-9. klasse) med overskriften *Oneness*. Hele projektet kan opdeles i fire faser:

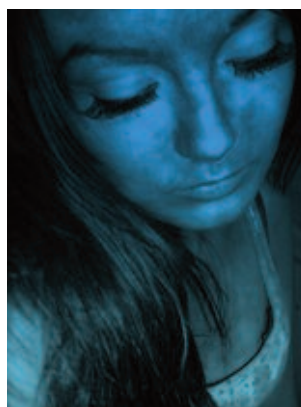
1. Besøg på udstillingen, hvor eleverne gik rundt og så på værkerne. Her skulle de hver udvælge et arbejde til nøjere undersøgelse. Dette skulle de gøre ved hjælp af en metode, hvor de stiller 5 spørgsmål til værket – spørgsmål, som de derefter selv besvarer! Kendetegnende for metoden er, at det er eleven selv, der bestemmer, hvilken retning analysen tager.
2. Tilbage på skolen skulle eleverne vælge et værk eller en titel på et værk af Mariko Mori som inspiration til eget arbejde. Eleven noterede i sin billedportfolio, hvilket tema, han/hun ville arbejde med – og også

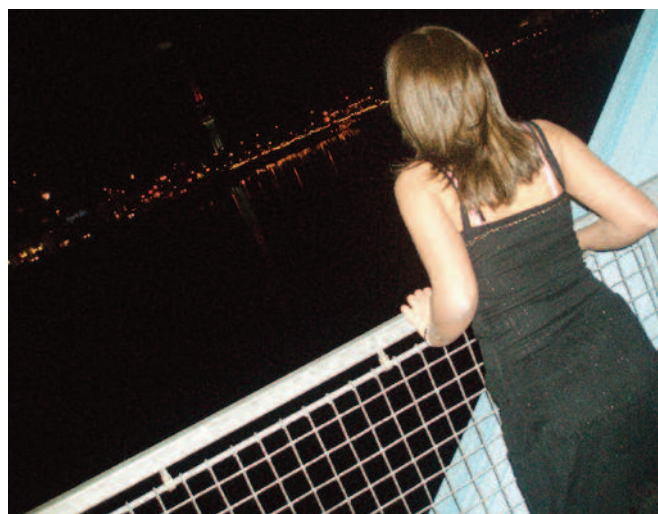
hvordan, han/hun mente, det valgte tema relaterede til Mariko Moris arbejde. Eleven skulle angive hvilket medie, der skulle arbejdes med – fx foto, billedpræsentation på computer, maleri, skulptur, collage, tegning, installation osv.

3. Selve arbejdet gik i gang. Der var 9 elever på holdet – og der blev valgt følgende:
  - Amalie arbejdede med et maleri, hvor der var påsat tråd og gips. Billedet skulle angiveligt referere til Mariko Moris arbejde med lys og det overnaturlige. Ud over maleriet fotograferede Amalie og behandlede billederne i billedbehandlingsprogrammet Picasa.
  - Andreas valgte at arbejde med skulptur, en ca. 50 cm høj figur i gips, tråd og plexiglas. Reference til værket Oneness.
  - Anja og Malene valgte at bruge sig selv i en fotografisk billedserie i lighed med Mariko Mori, der meget ofte bruger sig selv i sine billeder. Pigerne bearbejdede billederne i computeren og sluttede med at få udvalgte billeder forstørret i plakatsørrelse.
  - Benjamin og Malte arbejdede hver især på en installation i kasse, hvor de med direkte inspiration fra Mariko Mori iscenesatte et rummiljø.
  - Emil huggede en abstrakt skulptur i gasbeton, ca. 50 cm høj. Figuren havde klare skillelinjer og fik en gylden overfladebehandling. Reference til værket Oneness.
  - Julie malede tre malerier, der skulle vise fortid, nutid og fremtid i Julies liv – inspireret af Moris tre store loftinstallationer over det samme tema.
  - Signe lod sig inspirere af et typisk japansk billedelement, broen, forstået som overgang fra en tilstand til en anden. Signe arbejdede med en fotoserie på Randers Bro, overvejende optaget om aftenen i mørke.
4. Sidste fase var præsentation og refleksion i billedportfoliomappen. Ved præsentationen skulle eleverne komme ind på følgende spørgsmål:
  - Lav en ydre beskrivelse af dit værk. Hvad ser vi helt nøgternt?
  - Lav en indre beskrivelse – hensigten med arbejdet.
  - Farver og form
Hvordan har du valgt dine farver? Bruger du former med symbolværdi? Hvilke?
  - Håndværksmæssige færdigheder.
Hvilke materialer har du brugt?
Har du brugt særlige teknikker eller computerprogrammer?
Har du søgt ekstra viden – fx ved opslag i bøger eller manualer – om, hvordan værktøjer eller materialer skal håndteres?
Hvad fandt du i givet fald ud af?
  - Research
Hvilken research foretog du dig, før du gik i gang?
Synes du selv, du har gjort dig umage?
Søgte du vejledning?

- Opfindsomhed
Har du stillet dig selv opgaver undervejs – og holdt dig i gang?
Hvis noget ikke fungerede – var du da parat til at flytte dig og evt. eksperimentere og tage en risiko med et andet materiale eller anden arbejdsgang?
- Helhedsvurdering
Er der noget du ville gøre anderledes, hvis du fik opgaven i dag?

Oneness. Billedkilde: Dorte Baggenæs. Oneness 2. Billedkilde: Dorte Baggenæs.

“Broen”.
Billedkilde: Dorte Baggenæs.

Linksamling

Fra Undervisningsministeriet

- Evalueringsportalen
http://www.evaluering.uvm.dk/templates/velkomst_layout.jsf
Her findes 27 evalueringsværktøjer lige til at bruge og inspiration til evaluering i undervisningsforløb i alle folkeskolens fag.
Der kan hentes 9 artikler om evaluering i billedkunst. Klik først på menupunktet *Evaluering i fagene* og derefter på faget *Billedkunst* under *Fag*.
Endvidere kan der læses om elevplaner.
- KIF Kvalitet – Inspiration – Faglighed
http://kif.emu.dk/public_browse.do?inodeid=812
KIF- værktøjet er et tilbud til dem, der ønsker at bringe nye metoder til kvalitetsudvikling ind i den daglige undervisningspraksis.

Fra Kulturministeriet

- Kunstrådets huskunstnerordning
<http://www.kunst.dk/kunstraadet/boern-ungekunst/huskunstnerordningen/>
Kunstrådets huskunstnerordning skal fremme børn og unges møde med den professionelle kunst. Her kan søges om tilskud til kunstnerbesøg på skolerne og til ansættelse af huskunstnere, der kan formidle kunst til børn og unge.
- Børnekulturens Netværk
<http://www.boernekultur.dk/>
Børnekulturens Netværk er kulturministerens og Kulturministeriets rådgivende organ for børnekultur.
- Børnekulturportalen
<http://www.boernogkultur.dk/>
Børnekulturportalen er den elektroniske indgang til børnekulturen i hele Danmark. Den henvender sig til professionelle, der arbejder med børnekultur, og til alle, der interesserer sig for området.
- Kulturkanon
<http://www.kum.dk/sw33509.asp>
Her på hjemmesiden kan du udforske alle værkerne fra kulturkanonen og hente inspiration til undervisningsforløb med emner fra kulturkanonen.
- Kulturkanon i undervisningen
<http://uvm.gonesurfing.dk/flora/flora.asp?page=20037>
Her kan hentes undervisningsforløb i tilknytning til kulturkanonen for musik.

Copyright/Ophavsret

- Copyright/Ophavsret
<http://www.emu.dk/gsk/fag/bil/ophavsret.html>
Her på Emu under Billedkunst er samlet link til tekster om copyright/ophavsret omkring billeder, som kan være vigtige i undervisningen.
- Tegneserieguide om ophavsretten
http://www.kum.dk/graphics/kum/downloads/Publikationer/Ophavsret_miniguide.pdf
Kulturministeriets mini-guide om ophavsret. Tegneserieguiden kan downloades her i pdf-format. Den er let læselig og egnet bl.a. for eleverne i grundskolen.

Sikkerhedsanvisninger

- Når klokken ringer – Branchevejledning om risikomomenter i undervisningen
http://www.arbejdsmiljoweb.dk/Din_arbejdsplads/Undervisning/Materiale_undervisning/Naar_klokken_ringer.aspx
Håndbogen kan hentes her. Arbejdsmiljøhåndbog samler alle kendte arbejdsmiljøregler inden for grundskoleområdet og giver samtidig råd og vink om den mest hensigtsmæssige indretning af undervisningen og undervisningsfaciliteterne.
På side 64-74 kan der læses om praktisk-musiske værksteder og billedkunst samt på side 81-85 om foto.
- At-meddelelse nr. 4.01.7 Elevers anvendelse af stoffer og materialer i grundskolen
<http://www.at.dk/sw4662.asp>
- At-vejledning A.1.1 Ventilation på faste arbejdssteder – Vejledning om krav til procesventilation
<http://www.at.dk/sw4609.asp>

Undervisningsmateriale

- Emu – Lærere i grundskolen Billedkunst
<http://www.emu.dk/gsk/fag/bil/index.html>
Her kan du finde aktuelle udstillinger, begivenheder, debatstof, faglig inspiration, gode undervisningsforløb, relevante links og meget mere til faget billedkunst.
- Fagenes Infoguide – grundskolen – Billedkunst
<http://infoguide.emu.dk/CategoryProcessor.pub?catid=7>
Indeholder link til undervisningsforløb, Museer/gallerier/udstillinger, Web billeder/ kunstnerbaser, Teknikker, Teori, Arkitektur/design, Sikkerhed/Miljø, andet og opslagsværker.

- e-museum – Billedkunst
<http://www.emu.dk/gsk/fag/bil/museer/danskeem.html>
e-museum er lavet af Undervisningsministeriet og Kulturministeriet. Her findes alle undervisningsmidler, der stilles til rådighed af danske museer og science-centre (fx fra skoletjenesterne).
- Arksite
<http://www.arksite.dk/wm1>
Er et netbaseret undervisningsmateriale om arkitektur.
- AT SE KUNSTEN & KUNSTEN AT SE – filmpakke
<http://www.dfi.dk/dfi/undervisning/billedkunst/>
Filmpakke med film til billedkunstundervisningen fra Det Danske Filminstitut
- Skoletjenesten – om Kunst – Arkitektur – Design
<http://www.skoletjenesten.dk/Folkeskole/Kunst-Arkitektur-Design/index.html>
Se her hvad Skoletjenesten kan tilbyde til undervisningen i billedkunst.
- Valhalla
<http://www.valhalla.norden.org/>
Nordisk Ministerråds portal for barne- og ungdomskultur i Danmark, Finland, Færøerne, Grønland, Island, Norge, Sverige og Åland.

Andet fra Undervisningsministeriet

- Rapporten fra “Rådsgruppen om styrkelse af de praktiske musiske fag i folkeskolen”
<http://www.uvm.dk/Uddannelse/Folkeskolen/Om%20folkeskolen/Fokusomraader/Praktiske%20musiske%20fag.aspx>

Foreninger

- Danmarks Billedkunstlærere
<http://www.danmarksbilledkunstlaerere.dk/>
- Landsforeningen Børn, Kunst og Billeder
<http://www.bornkunstogbilleder.dk/>